

N:o 133.

Af Herr **Björck**: *Derom att Riksdagen för sin del måtte besluta de centrala embetsverkens ombildning samt hos Kongl. Maj:t anhålla om nådiga Propositioner med förslag till embetsverkens organisation och tjenstemännens ställning.*

Om det må anses såsom ett tillförlitligt bevis på ändamålsenligheten af en åstadkommen förändring utaf en bestående inrättning, att den genast derefter och omedelbart kan sättas i verksamhet för sitt systemål; och att den ofördröjligen medförer det äskade resultatet, utan att ingripa störande i andra anstalter, som äro ämnade till samverkan; så torde den förändring af Svenska folkets representation, som på detta rum församlat den större hälften af landets ombud, visa sin tidsenlighet och sin ändamålsenlighet företrädesvis på det sätt, att den ådagalägger sin förmåga att uppskatta och tillgodogöra de bemödanden för förbättringar i landets styrelse och förvaltning, som den föregångna tiden både fordrat och framkallat. Det må vara den våldsamma omstörtningen förbehållet, att med hänförelse icke allenast göra gällande åsigter, som icke förut kunnat förskaffa sig erkännande, utan ock att skapa nya organer för deras verkliggörande, men det skall knappt kunna undvikas, att dervid åtföljer mycket omoget, som skall minska värdet af hvad som tillgöres, och i sin tid fordra den lugna besinningens revision. Då deremot den allmänna meningen länge nog varit ense om arten af de förbättringar som tarvas, och dessa mött hinder endast i ett representationssätt, hvarigenom fordringarne för det allmänna bästa blifvit ställda tillbaka för särskilda klassintressen, der skall och bör med hindrets undanrödjande genast inträda den verksamhet, som utan buller kallar till lif just dessa förbättringar, som kunna sägas hafva genomgått alla stadier, hvilka hvarje omfattande reform behöfver hafva tillryggalagt, innan Statsmagterna lemna saken åt verkställigheten. Bland dessa frågor finnas jenväl sådana, som stått på dagordningen från första tiden efter 1809, och i viss förhoppning att Representationen skall förmå, likasom den är villig, att företrädesvis bringa dessa till slutlig lös-

Bih. till Riksd. Prot. 1867. 1 Saml. 2 Afd. 2 Band. 9 Häft.

ning, må det tillåtas fästa uppmärksamheten på en af de angelägnaste bland dessa frågor, nemligen den om en förändrad organisation af Rikets styrelse och förvaltningsverk, samt i sammanhang dermed embets- och tjenstemännens ställning, deras allmänna rättigheter och skyldigheter, deras befordran, aflöning och pensionering. Många ord behöfva icke spillas, för att ådagalägga vigten af detta ämne. Genom embetsverken och deras organer skall allt, hvad som af Statsmagterna i det allmänna och de enskildes intressen tillgöres, bringas till verkställighet; och att denna verkställighet sker med ordning och skyndsamhet, lagligt och utan förtryck är det civiliserade samhällets ovilkorliga fordran, men dessutom är det för åstadkommande af dessa statsändamål, som folket måste draga skattebördan och denna trycker dess mera, ju mindre förvaltningen är anordnad med urskiljning och sparsamhet. Då dertill kommer att organisationer, som framkallats af andra behof och af förhållanden, hvilka undergått betydliga modifikationer, kvarstå nära oförändrade, skall det lätt medgifvas, att verket snart måtte gripas an och att man icke bör låta afhålla sig af förhoppningen att kunna ernå en än fördelaktigare skapelse, utan i öfrigt nöja sig med att öppna vägen äfven för sådana förbättringar, som måste lemnas åt framtiden.

Det kan icke utan orättvisa förnekas, att den afträdde Representationen sökt att fylla mången af de nya fordringar, som den sednaste tiden ställt på den nuvarande generationen, och att man dervid gått tillväga ofta med en ifver, som föranledt beslut af den beskaffenhet, att de mera afsett att vinna det närmaste systemålet, än att göra det med omtanke och sparsamhet, samt under bestämmelser, som kunde öfverensstämma jemväl med framtidens behof. I sjelfva verket har man icke gjort sig synnerlig reda hvarken för Statens förbindelser eller för tjenstemännens; men hvad man i särdeles ringa grad förmått, har varit, att på samma gång man sörjde för de nya behofven, tillse att förvaltningen till den del, den från äldre tider bestått, lämpades efter nutidens fordringar, så att med den enkelhet, som betingar verkställighetens skyndsamhet och säkerhet, jemväl följde den sparsamhet, som omkostnaderna för de nya anstalterna gjorde i dubbel mån till en oafvislig nödvändighet. Anledningen till denna uraktlåtenhet är utan tvifvel att söka till en del deri, att administrationen och förvaltningen i mångt hänseende i förra tider för samhällets säkerhet måst hvila på helt andra grunder, än som nu torde vara de rätta, och att förändringarne uti de bestående förvaltningsorganerna jemväl därför synts böra vara vida mera omfattande, än att de med fördel kunnat åstadkommas genom omorganiseringen af det ena och andra embetsverket. Denna föreställning torde ock i verkligheten vara riktig. De äldre embetsverken hafva nemligen icke allenast varit organer för Styrelsen och verkställare af dess föreskrifter, utan de hafva derjemte intagit ett rum i konstitutionen, som gjort dem till bevakare så väl af Statens utspråk, som ock af de medborgerliga rättigheterna. Oafsedt den domsrätt, som i mer eller mindre mån förut tillkommit nästan dem alla, och hvilken af flera

ännu utöfvas, hafva de varit ställda i ett oberoende af Regeringen, hvilket haft till syfte, att de skulle verka såsom konstitutionella organer till hejdande af möjliga magtmissbruk från Styrelsens sida och försäkra om en laglig behandling af individens rättigheter, samt om en förvaltning af statens tillgångar och inkomster, som gjorde det omöjligt för Regeringen att i afseende derpå afvika från de med folkets ombud träffade öfverenskommelser. Betydelsen af denna embetsverkens uppgift skall ingen förneka, och likasom deraf förklaras de många bestämmelser om embetsverken och embetsmännen, som vår Grundlag framför de flesta andra innehåller; så skall det ock finnas antagligt, att mera genomgripande förändringar i organisationen af embetsverken fått anstå, därför att deras verksamhet påkallats för sådana ändamål, som dock kunna och böra på lämpligare sätt fyllas, och jemväl numera kunna antagas vara sålunda fyllda. En Representation, utgången från allmänna val, med rätt till revision af Statsverkets förvaltning i dess helhet, skall, i förening med en tryckfrihet, som grundas på fri tillgång till nästan alla offentliga handlingar, göra det öfverflödigt, att bibehålla eller söka särskilda organer för bevarande af den enskildes rätt och bevakande af Representationens inflytelse på förvaltningen. Embetsverken kunna således, såvidt frågan icke angår deras domsrätt, ställas i det förhållande till Regeringen, att denna med skäl och rätt kan göras ansvarig för de brister, som kunna sig förete. Att undantag från och inskränkningar i denna regel kunna finnas lämpliga och tills vidare måhända nödiga, förändrar icke den grund, hvarpå den allmänna organisationen bör hvilas.

Till en grad, som icke må anses obetydlig, bör organisationen af styrelseverken således utgå från annan grund än den, hvarpå de äldre af dem äro byggda, enär de numera böra ställas i mera omedelbar beröring med och i ett mera ovilkorligt beroende af Regeringen, samt derigenom bringas till större samverkan med hvarandra. De böra derjemte organiseras så, att en större skyndsamhet vinnes i ärendenas behandling, och de måste fördenskull inrättas med en större enkelhet. Då likväl säkerheten för Staten och individen icke får uppoffras, måste kontrollen ökas och icke minskas; och dermed synas de allmännaste fordringarne på en förändrad reglering af embetsverken vara angifna om dertill lägges, att all möjlig sparsamhet med Statens medel tillika bör iakttagas, likasom onödigt slöseri med tid och krafter undvikas.

Dessa grunder för embetsverkens inrättande skola dock i tillämpningen visa sig otillräckliga eller åtminstone lätt missledande, om man icke derjemte gör sig närmare reda för de förhållanden, som bestämt verksamhetsområdet för de äldre embetsverken, om hvilka hittills hufvudsakligen varit fråga. En utredning i detta sylte kan blifva ganska kort, emedan det lätt skall medgifvas, att hela den Svenska förvaltningen utgått från en och samma idé, nemligen den, som utgjort grunden för indelningsverket. Likasom detta i den speciella tillämpningen beträffande krigsmagten, der verkningar af denna idé äro allmännast bemärkta, afsett att ställa armé-

organisationen oberoende af Statsverket i öfrigt, genom att åt hvarje afdelning af arméen och dess förvaltningar äfvensom åt enskilde tjenstemän anvisa, till omedelbart användande, vissa Statens tillgångar och intrader; så har ock en lika beskaffad anordning egt rum inom så många af Statens öfriga institutioner, der tillämpningen varit möjlig. Detta har, såsom allmänt känt är, den följd, att ett stort antal af de löntagande tjenstemännen i sjelfva verket äro uppbördsmän af statens inkomster, eller åtminstone varit det, intill dess i sednaste tiderna förenklingar skett, dock icke i sjelfva systemet utan endast i utförandet. I full öfverensstämmelse med dessa allmänna regleringar hafva ock de statsinstitutioner, hvilka hafva till ändamål att besörja sådana utgifter, som bestridas med direkta statsanslag, ställts, så mycket möjligen ske kunnat, oberoende af den allmänna penningeförvaltningen och af hvarandra, hvarigenom äfven här ofta förekommit sammanblandning af uppbörd och utgift, samt kassaförvaltningen i det hela blifvit öfver höfvan betungad och redovisningen försvårad. Att nästan samtliga embetsverken derjemte egt domsrätt i allt hvad som med deras sysslande stått i samband, har visserligen icke varit en nödvändig följd af organisationen i öfrigt; men har deremot försäkrat dem ytterligare om det oberoende och den magtfullkomlighet, hvartill den organiserande tanken syftat. Vill man icke förändra dylika för vårt land egna förhållanden, så är det väl föga att hoppas någon verklig förbättring i förvaltningens gång; men om man vill det, så bör man icke låta afskräcka sig deraf, att saken måhända icke på en gång kan genomföras eller ens deraf, att i något särskildt fall icke för det närvarande skulle visa sig någon utsigt för den åsyftade förändringens verkliggörande. Hvad som kan göras och sannolikt af Representationen kommer med allvar att påyrkas, är en principiel åtskilnad mellan justicen och administrationen, en sådan förenkling af de ständiga kronoutskylderna, att dessa bestämmas och utgå i penningar; att derigenom åstadkommes en förenkling i beskattningsväsendet, som inom en icke aflägsen tid gör alla tvister om jordens olika natur och derpå grundade olika skyldigheter öfverflödiga, att man ovilkorligen stadgar, att Statens alla inkomster skola uppbäras och redovisas af därför särskildt tillförordnade tjenstemän, och således i allmänhet upphäver den direkta aflöningen, till följd hvaraf enskilde skattdragande omedelbart betala tjenstemännens lön; att alla Statens inkomster ingå och redovisas vid samma embetsverk; att Statens tillgångar likaledes erhåller en sådan förvaltning, att de som äro af samma slag förvaltas af samma myndighet; och att rättvisa och enkla lagar gifvas för utgörande af alla de besvär, som måste utgå in natura. Allt detta måste i viss mån tagas i betraktande vid embetsverkens organisation, ehuru till en del endast medelbart derpå inverkan, och om det än kan med godt skäl antagas, att då de nödiga reformerna blifvit tillvägabrakta, flera af de nuvarande embetsverken skola kunna organiseras vida enklare än nu kan ske, och att andra af dem skola såsom öfverflödiga alldeles försvinna; så bör man icke afvakta denna måhända aflägsna tidpunkt, utan gå till saken med aktgifvande derpå, att

ytterligare förändringar förestå, och att det i allmänhet är bättre låta sådant förblifva orubbadt, som icke egnar sig för en förändring af den beskaffenhet, att den kan åstadkommas utan särskilda nya organisationer, som icke öfverensstämman med framtidens behof, så vidt dessa kunna förutses, utan således endast skulle vara tillfälliga.

Såsom redan blifvit anmärkt, har frågan om styrelseverkens omorganisation allt sedan Regementsförändringen 1809 varit ställd på dagordningen. Det tillhör icke denna framställning, att närmare redogöra för behandlingen af ärendet i dess olika stadier, likasom den ej heller funnits böra upptaga den historiska utvecklingen af styrelseverken; men i förstnämnda hänseende torde böra erinras, att Rikets Ständer så väl 1810 som 1815 begärde nedsättande af en komité för frågans undersökning, och sjelfve vid 1817 års riksdag förordnade ett särskildt Utskott, med uppdrag att utarbete allmänna grunder för indragning och sammansläende af öfverflödiga embeten och tjänster samt en förbättrad arbetsmethod. Efter det Utskottet uttalat sig för en så kallad ministerstyrelse, dock under särskildt angifna förbehåll, förnyades af Ständerna framställningen om en komités nedsättande, som ock följde; hvaruppå denna komité i förening med lagkomitéen och komiterade för öfverseende af de ekonomiska författningarne uppgjorde förslag, rörande rättsfrågors skiljande från de administrativa verken; samt sedermera i ämnets öfriga delar den 29 Juni 1822 afgaf underdånigt betänkande. Detta innefattade förslag till en departementsindelning samt afsåg, att kollegierna borde bibehållas endast för förvaltning af allmänna medel, af beskattningsverket, af Statens fasta egendomar samt förråder, hvaremot förvaltningsverken icke borde utöfva domaremakt; hvarjemte föreslogs, att alla till näringarne, allmänna hushållningen och den inre ordningen hörande frågor, så vidt de på förvaltningsväg afgjordes, skulle från Konungens Befallningshafvande gå till Regeringens omedelbara afgörande. Då saken förekom vid 1823 års riksdag blef åter tillsatt ett särskildt Utskott, som föreslog departementsindelningen i det närmaste sådan, som den numera finnes inrättad, och i afseende på Statsförvaltningen i andra instansen fördelade ärendena i sådana, som fordrade vidsträcktare pröfning och hvilka borde underkastas fleres samfälda afgörande, samt sådana, der blott verkställighet af gifna beslut eller af andra föreskrifter påkallades och hvilka alltså kunde öfverlemnas åt en enda.

Såsom följd af den behandling ärendet sålunda erhållit, hafva åtskilliga beslut och förfoganden tillkommit, af hvilka företrädesvis äro af vigt, Kongl. Förordningarne den 17 April 1828 om skiljande från Rikets styrelseverk och förflyttning till allmänna domstolar af åtskilliga tvistebrott och utsökningsmål, samt en förändrad organisation af Konungens Stats-Råd med ärendenas fördelning på Statsdepartementen och den deraf föranledda fördelningen af Statsutgifterna i hufvudtitlar efter departementen. Såsom ett steg på den väg, af hvilken sakens framgång i dess närvarande skick i öfrigt väsendtligen beror, torde derjemte böra an-

föras Kongl. Kungörelsen den 11 Maj 1855 om räntepersedlarnes förenkling samt ändring i sättet för hemmansräntornas och kronotiondens utgörande.

Vid 1856—58 årens riksdag bragtes frågan åter å bane, i anledning hvaraf Rikets Ständer uti underdånig skrifvelse den 25 April 1857 anhöllo, att en komité af sakkunnige personer skulle förordnas, för att afgifva yttrande och förslag, huruvida och på hvad sätt en sådan förändring uti styrelseverkens och förvaltningsmyndigheternas organisation, skulle kunna åstadkommas, som i öfverensstämmelse med de grunder, hvarpå den så kallade Departementsstyrelsen hvilat, beredde en dylik organisations närmare samband med Statsdepartementen, äfvensom möjligaste enkelhet i ärendenas behandling i förening med nödig säkerhet; och har den sålunda begärda komitén blifvit af Kongl. Maj:t förordnad, samt under den 26 Maj 1859 afgifvit underdånigt betänkande i ämnet.

Rikets Ständer hafva uti deras nyssberörda skrifvelse yttrat, att för så vidt fråga kunde blifva om införande af en så kallad ministerstyrelse, hvarigenom förvaltningsärendena blefvo afgjorda af departementscheferne och departementen således organiserade med byråer endast för ärendenas beredande, en dylik förändring icke vore öfverensstämmande med våra Grundlagar eller förenlig med den säkerhet, som skulle vinnas om denna handläggning öfverlemnas till tjenstemän, hvilka, sjelfständigt verkande, äro för sina åtgärder i laga ordning ansvarige, och att för en dylik ministerstyrelse mötte väsendligt hinder bland annat uti olämpligheten att åt departementscheferne öfverlemna en vidsträckt, med redovisnings- och ansvarsskyldighet förenad medelsförvaltning, men att deremot ändamålet torde kunna vinnas derigenom, att de behöfliga förvaltningsverken, måbända med ett eller annat undantag, såsom särskilda afdelningar förenades med departementen under chefernes högsta chefskap och inseende, i hvilket fall behandlingen af dit hörande ärenden, och rättigheten att deruti besluta, borde tillhöra de der anställda embetsmännen, antingen kollektivt, der ärendets vikt dertill föranledde, eller genom afdelningscheferne. Derjemte innefattar skrifvelsen erinran, att åtskilliga frågor angående tillämpningen af gällande författningar i beskattningsärenden och rörande utgörande af allmänna onera, som ännu afgöras af vissa kollegier, böra skiljas från departementsafdelningarne, och hemställan att dessa mål måtte öfverlemnas åt Kammarrätten, såvidt desamma icke kunde blifva föremål för behandling vid allmänna domstolarne, i likhet med de mål, som 1828 afskiljdes från styrelseverken, mot hviiken sistnämnda åtgärd betänklighet dock troddes i de flesta fall möta. Ständerna hafva dock slutligen uttryckligen förklarat, att hvad de sålunda anfört icke afsåge att uttala någon bestämd åsigt om sättet för verkställigheten af de ifrågasatta förändringarne, eller att derom framställa förslag.

Komitén har till en början förklarat sig anse sitt uppdrag inskränkt till hvad som anginge de Regeringen underordnade, centrala förvaltningsverken, samt Statsdepartementstyrelsens förhållande till dem och andra offentliga embetsmyndigheter,

jemte de specialfrågor, som med dessa hufvudämnen stå i sammanhang, hvaraf följde, att frågan icke ansågs sträcka sig till lokaladministrationen eller den så kallade landt-regeringen, utan endast omfatta de centrala styrelseverkens och administrations-myndigheternas organisation, efter det förändringen af Stats-Rådet sedan år 1840 gått i verkställighet. Såsom grund för ärendets behandling, antog komitéen, att Rikets Ständer uttryckligen uttalat sig emot den så kallade ministerstyrelsen, och fann Rikets Ständer hafva åsyftat endast en sådan förändring i styrelseverkens och administrations-myndigheternas organisation hvarigenom, i öfverensstämmelse med de grunder, hvarpå den så kallade departementsstyrelsen hvilat, beredes en dylik organisations närmare samband med Statsdepartementen. Detta samband har därför ansetts endast kunna vinnas på det sätt, att departementschefens myndighet öfver underordnade förvaltningsverk inskränktes till det formela, i bredd med tillsynen derå, att en hvar fullgjorde sin pligt. Det närmare sambandet mellan Statsdepartementen och Styrelseverken skulle, efter komitéens förslag åstadkommas:

a) derigenom att ärendena, så vidt möjligt vore, mellan förvaltningsmyndigheterna fördelas sålunda, att hvarje förvaltningsverk blifver uteslutande tillhörigt det Statsdepartement, hvarunder det lyder;

b) genom departementschefernes förmansmyndighet öfver underordnade inom särskildt angifna gränser;

c) genom förändring af embetslokaler sålunda att, utom i de fall der särskilda omständigheter möjligen fordra undantag, alla till samma departement hörande förvaltningsverk, komma att arbeta under samma tak med departementets kansliexpedition och, om möjligt i samma hus, der boställe åt departementschefen är anvisadt; samt

d) genom ordnandet af embetsexamina, så att befordringar och transporter från departementets kansliexpedition till plats inom underordnade förvaltningsverk, eller derifrån till tjänst inom expeditionen må utan kompetenshinder ega rum.

Med anmärkning att för det sålunda föreslagna sambandet mellan Statsdepartementen och styrelseverken dessas kollegiala form icke utgjorde hinder, har komitéen tillsett hvilka mål och ärenden borde från de förvaltande verken afskiljas, eller från det ena till det andra af dem öfverflyttas, i syfte att likartade mål skulle komma under behandling af samma verk, så vidt sådant utan olägenheter och ökade statsutgifter kunnat åstadkommas.

Resultatet af komitéens undersökningar har emellertid blifvit, att såsom förvaltande styrelseverk, utan annat samband med Statsdepartementen än det ofvan angifna, skulle kvarstå.

- 1:o. Arméförvaltningen, som trädt i stället för Krigskollegium och Förvaltningen af af salpeterärendena;
- 2:o. Förvaltningen af sjöärendena;
- 3:o. Styrelsen för lots- och båkinnrättningen;

- 4:o. Kammar-kollegium;
- 5:o. Statskontoret;
- 6:o. Styrelsen för handel, bergverk och slöjder (innefattande nuvarande Kommers-kollegium samt Konvoj-kommissariatet).
- 7:o. Kammarrätten;
- 8:o. Sundhets-kollegium, organiseradt på 2 afdelningar, såsom Styrelser, den ena för den civila helsovården och den andra för den militära, och skulle chefen för den förre, under namn af Generaldirektör, lyda under Civil-Departementet men chefen för den sednare afdelningen, med benämningen af General-Fältläkare stå under chefen för Landtförsvars-Departementet, och i vissa frågor lyda under Sjöförsvars-Departementet;
- 9:o. Serafimer-Ordensgillet, hvarifrån dock befattningen med länens lasarett skulle skiljas;
- 10:o. Öfver-Intendents-Embetet;
- 11:o. General-Poststyrelsen;
- 12:o. Styrelsen för Telegrafverket;
- 13:o. General-Tullstyrelsen;
- 14:o. General-Landtmäterikontoret;
- 15:o. Styrelsen öfver fångelser och arbetsinrättningar;
- 16:o. Styrelsen för allmänna väg- och vattenbyggnader, med Väg- och vattenbyggnadskorpsen;
- 17:o. Mynt- och Kontrollverken;
- 18:o. Statistiska Tabellkommissionen;
- 19:o. Skogs-styrelsen och styrelsen öfver ekeplanteringarne;
- 20:o. Stuteri-öfverstyrelsen;
- 21:o. Stamholländeri-styrelsen; och
- 22:o. Landtbruksakademiens Förvaltningskomité.

Mellan de särskilde Departementen har fördelningen af dessa embetsverk skett sålunda, att deraf blifvit hänförda under

Justitie-Departementet: Styrelsen för Fångvården,

Landtförsvars-Departementet: Armé-förvaltningen,

Styrelsen för militära helsovården,

Sjöförsvars-Departementet: Förvaltningen af sjöärendena,

Styrelsen öfver lots- och båkinrättningen,

Civil-Departementet: Styrelsen för handel, bergverk och slöjder,

Styrelsen för civila helsovården,

General-Landtmäterikontoret,

Statistiska Tabellkommissionen,

Stuteri-öfverstyrelsen,

Civil-

Civil-Departementet: Stambolländeri-styrelsen,
Landtbruks-akademiens förvaltnings-komité.

Finans-Departementet: Kammar-kollegium,
Statskontoret,
Kammarrätten,
General-tullstyrelsen,
Skogs-styrelsen,
Öfverintendents-embetet,
Styrelsen öfver mynt- och kontrollverken.

Ecklesiastik-Departementet: Serafimer-ordensgillet.

Då komiteén förutsatt, att för allmänna arbeten och kommunikationer skulle inrättas ett särskildt Departement, har den under detta hänfört:

General-Poststyrelsen,
Styrelsen för telegrafverket,
Styrelsen för allmänna väg- och vattenbyggnader samt
den då endast tillämnade Jernvägs-styrelsen.

En fullständigare öfersigt af komitéens förslag kan icke vinnas, utan en noggrann redogörelse för dem af de föreslagna förändringarne, hvilka kunna få namn af väsendtliga. Dessa torde hänföra sig till två omständigheter, så vidt icke till förändringar af betydelse jemväl skolar äknas de ombyten af namn, hvarigenom tvenne af de så kallade Rikskollegierna skulle försvinna, nemligen Krigs- och Kommers-kollegium. Af de nämnda öfriga väsendtligare förändringarne beror den ena af tillämpningen af den utaf komitéén antagna grundsats, att från de förvaltande verken vissa mål skulle skiljas samt andra mål från det ena till det andra af dem öfverflyttas; och vigten af komitéens förfoganden i dessa hänseenden är så öfvervägande, att det med fog skulle kunna påstås, att det är endast i detta hänseende, som i allmänhet någon verklig förbättring skulle kunna ernås, på det sätt komitéén behandlat saken. Några allmänna grunder, som vid tillämpningen af grundsatsen blifvit följda har komitéén dock icke uppgifvit och ej heller synes sådana eljest, utan synnerlig kombinationsförmåga, kunna utrönas. De skäl, som komitéén i enskilda fall angifvit eller antyd, torde således endast för dessa fall kunna komma under betraktande och blifva föremål för ett mera eller mindre subjektivt bedömande. Såsom värderika förbättringar torde böra anföras förflyttningen af värden utaf Arméens boställen till Kammar-kollegium, och af vissa mål från detta sednare till Statskontoret eller till Kammarrätten, äfvensom af några andra till domstolarne. Men deremot förekommer, att den gamla oredan synes bibehållen i allt hvad som med penningeförvaltningen sammanhänger. Den andra väsendtligare förändringen afser, att åtskilliga af de föreslagna embetsverken blifvit försedda med chefer, vanligen under benämning af Generaldirektörer, hvilka i allmänhet skulle innehafva den beslutande rätten, men denna rättighet lider i så många fall inskränkningar

att det vill synas att inom vissa af dessa styrelser regeln blifver undantag. I allt fall torde en sådan organisation vara den minst lyckade, då i det ena målet chefen är ljudande, och i det andra han får underkasta sig ledamöternes öfvervägande röster, den viktiga omständigheten oberäknad, att från en sådan tyrelse måste vara oskiljaktige ständigt återkommande tvister om frågan hör till det ena eller till det andra slaget af ärenden.

Då den ifrågavarande komitéens förslag skall innefatta sluliga lösningen af den fråga, som från och med 1809 utgjort ett föremål för Regeringens och Representationens omsorger, och som föranledt tvänne särskilda Utskott, och flera komitéer, än som af något annat ärende ansetts påkallade, har det syntts nödigt att samma förslag till sitt hufvudsakliga innehåll blifvit omförmäldt. Det berör utom hvad redan blifvit anfördt, åtskilliga andra särskilda frågor, af hvilka dock endast två synas här böra närmare omförmålas. De röra måhända lika mycket tjenstemännen som embetsverken. Den ena har ledt komitéen till uttalande af den åsigt att ingen tjensteman bör finnas anställd för renskrifning allena, men att likväl inom hvarje embetsverks eller afdelnings kansli bör finnas en kanslist på stat; och den andra att embetsexamen, med de strängare fordringarne, som då varit föreslagna och nu till närmaste likhet med förslaget blifvit påbudne, skall fordras af alla dem, hvilka söka inträde i de ofvan uppräknade så kallade centrala embetsverken, och detta hufvudsakligen af den grund, att något kompetenshinder icke skulle finnas för utbyte af tjenster i dessa verk med dem i Statsdepartementen, samt på det andan i embetsverken icke skall gå förlorad genom olikhet i kompetens inom samma verk.

Den hufvudsakligaste tillämpning, som komitéens förslag hittills erhållit afser Arméförvaltningen, som blifvit bildad till väsendtlig del med ledning af förslaget, men dock så till vida sämre, som nämnda förvaltning fått bibehålla värden om arméens boställen, hvilken vård komitéen ansett böra till Kammar-kollegium förflyttas. Hvad komitéen i öfrigt framställt rörande vissa tjenstemäns rätt till yttrande i åtskilliga frågor, har äfven i ett och annat fall af Regeringen blifvit gilladt och föreskrifvet, likasom ock i några andra, mindre viktiga omständigheter komitéens förslag synes hafva tjent till ledning för bestämmelser, dem Regeringen meddelat; men i öfriga hufvudsakliga delar är frågan fullkomligt öppen för den behandling, som i Rikets Ständers ofvanberörda skrifvelse blifvit påkallad, då de, utom hvad som från samma skrifvelse redan blifvit anfördt, äfven begärt nådig Proposition utan inskränkning till någon särskild del af ämnet. Att frågan äfven är fri för betraktelser från synpunkter alldeles olika med de af komitéen antagna, följer deraf, att komitéen uppenbarligen begått ett misstag, då den ansett Rikets Ständer hafva uttryckligen uttalat sig mot ministerstyrelse; helst Ständerna endast i ett hänseende gjort något uttryckligt förbehåll och detta just innefattar, att de icke vilja anses hafva i sin framställning uttalat någon åsigt; men äfven om minister-

styrelsen skulle anses utdömd, så var dock hufvudsaken att vinna samband mellan Regeringen och styrelseverken, och att detta skulle i någon märklig mån ernås genom de menlösa medel, komitéén funnit vara de enda, torde med skäl böra be-
tviflas; och som frågan dessutom i icke obetydlig grad ställer sig annorlunda, sedan numera hela kommunalväsendet fått en förändrad organisation och näringsfriheten blifvit en sanning, så torde komitééns förslag väl i de enskilda fallen kunna tjena till någon ledning men föga egna sig att utgöra grunden för embetsverkens organisation och ändamålsenliga inrättande.

Om man, såsom man synes böra, i likhet med komitéén icke utsträcker frågan till den så kallade landtregeringen, och sålunda genast utesluter möjligheten att på en gång behandla administrationen i dess helhet och alltså med detsamma att ordna den från grunden eller rättare sagdt att börja med det mest underordnade förvaltningsområdet, så skall det genast visa sig att man måste begynna med den högsta organisationen, emedan man icke gerna kan gripa an saken, der någon egentlig utgångspunkt icke finnes. Då man i allt fall måste utgå från Grundlagen, som sjelf bestämmer formen för den högsta administrationen, till hvilken de öfriga sluta sig i syfte att åstadkomma den styrelse, hvars organisering är Grundlagens uppgift, så skola dessa skäl vara afgörande i fråga om sättet att gå tillväga, äfven om man icke vill såsom det förnämsta ämnet erkänna det af Rikets Ständer påkallade närmare sambandet mellan Regeringen och embetsverken.

Den myndighet, som Grundlagen tilldelar Regeringen måste bestämma de organer, som erfordras för att kunna göra denna myndighet verksam och för Staten samt medborgarne lyckosam. Utgående från den organisation, som för Regeringen redan blifvit fastställd måste anordnandet af dessa organer lemna i hvarje fall Regeringen tjenliga redskap för myndighetens utöfvande. För att finna huru dessa redskap böra vara beskaffade och att bestämma deras verksamhets område särskildt, då frågan redan blifvit inskränkt till de Regeringen närmast stående organerna, fordras i första rummet en utredning af omfånget af den Regeringens myndighet, som faller inom frågans område. Det är från denna synpunkt, som det torde vara nödvändigt, men tillika tillräckligt att anmärka att Regeringen tillkommer: 1:o att ensam utöfva lagstiftningen i allmänna hushållsmål; 2:o att i afseende på mål, som falla inom området för sista nämnda lagstiftningssätt, bestämma dessa måls behandling och således äfven att förbehålla sig sjelf pröfningsrätten af samma mål, med iakttagande allenast af hvad, Grundlagen rörande verkställigheten kan anses bjuda; 3:o att med inskränkningar, dem Grundlagen särskildt föreskrifver, förvalta Statens egendomar, förräder, fonder och öfriga tillhörigheter; 4:o att uppbära skatterna samt statens intrader och öfriga inkomster; 5:o att använda medlen i enlighet med Representationens bestämmelser, samt att redovisa för detta användande; 6:o att utöfva domsrätten äfven i fråga om tillämpning af de beskattningslagar, som

bero af Representationen att ensam eller tillika med Regeringen stadga; samt 7:o, att tillsätta civila tjänster sjelf eller genom myndigheterna.

Då frågan om upphörande af Konungens uteslutande lagstiftningsrätt i mål, som röra Rikets allmänna hushållning, är af allt för stor betydelse, att indragas inom området för denna framställning, som i sina praktiska syften endast skulle möta hinder, genom upptagande af nämnda fråga, torde framställningen rörande berörda lagstiftningsrätt i dess allmännare betydelse böra innefatta endast erinran derom, att likasom det funnits nödigt och af Grundlagen blifvit bestämdt, huruledes Regeringen vid utöfvande af den lagstiftningsrätt, som Den delar med Representationen, skall höra Landets Högsta Domstol, så har Grundlagen ock genom föreskriften i 40 § Regerings-formen påkallat medverkan af embetsverk vid utöfvande af den Regeringen enskildt tillkommande lagstiftning. Stadgandet är dock så allmänt, att det på intet sätt utgör något hinder för hvarje lämplig organisation af embetsverken eller för fördelning af de nu hos ett af dem förenade göromål emellan särskilda myndigheter, om det ock skulle kunna sägas, att den myndighet, som i sin hand förenar både förvaltning och domsrätt inom ett visst område af ärenden, skall vara i tillfälle att i lagstiftningsfrågor afgifva det mest fullständiga omdöme. Hvad som hörer till tillämpningen af denna lagstiftningsrätt är i 39 § Regerings-formen icke skiljdt från hushållsmålen i öfrigt samt utgör tillika med dessa det hufvudsakligaste af det som vanligen förstås med Regeringsärenden, och skall, såsom sålunda omfattande jemväl förvaltningen, framdeles upptagas till särskild behandling.

Det är först då det gäller Regeringens domsrätt, som frågan om embetsverkens organisation kommer under närmare betraktande. Den antager genast en stor omfattning, emedan då uppstå andra spørsmål, såsom om domsrätt i verkligheten bör i något fall tillkomma Regeringen, om och i hvad mån den bör tillhöra embetsverk eller om allt hvad, som rör den enskildes rätt, icke fastheldre bör öfverlemnas åt domstol; och om denna domsrätt, derest den bör bibehållas hos embetsverken, skall förenas med förvaltning eller lemnas åt en eller flera uteslutande för ändamålet inrättade organisationer? Dessutom kan domsrätten, äfven då den anses tillhöra Regeringen, af denna utöfvas antingen inom hvarje departement särskildt eller af Stats-Rådet gemensamt; och det är äfven af denna anledning, som frågan om den så kallade ministerstyrelsen, hvilken, så vidt det gäller lagstiftningen, icke i hufvudsaken kan förete någon olikhet med de nuvarande förhållandena, först framträder, om än ministerstyrelsens egentliga verksamhet ligger inom området för förvaltningen.

Ehuru frågan om ministerstyrelse icke synes böra, likasom ej heller utan brist i utredningen kunna afhandlas så knapphändigt, som i allmänhet skett af de komitéer och Utskott, hvilka i senare tider haft att i ämnet sig utlåta; torde dock den uppfattning, att nämnda styrelse icke öfverensstämmer med Grundlagen vara riktig, då med ministerstyrelse förstås rättighet för departements-*cheferne* hvar för

sig, eller för Stats-Rådet gemensamt, att utan föredragning inför Konungen afgöra hvad som tillhör Regeringen att pröfva. Ändamålsenligheten af en sådan styrelses införande, äfven om detta förutsätter en Grundlags-förändring, skulle kunna anses tillhöra ämnets utredning, om icke saken så fattad, som den här ofvan blifvit framställd, med visshet kan antagas icke vara af den allmänna meningen gillad. En annan fråga blir deremot, om icke under ministerstyrelse jemväl bör förstås en sådan organisation, som lemnar åt vederbörande departements-chefer, att omedelbart under sin ledning utreda alla frågor, som skola underställas Konungens pröfning, och lika omedelbart behandla så väl mål, hvilka icke afse klagan öfver de i administrativt hänseende verkställande myndigheternas åtgöranden, som ock rena förvaltningsärenden och andra verkställighetsfrågor, hvilka icke bero af allmänna författningar, utan af speciela befallningar eller föreskrifter. I denna mening fattad, har ministerstyrelsen visserligen icke blifvit af Rikets Ständer utdömd, utan tvertom syftar deras framställning just till administrationens förenklade genom embetsverkens samband med departementen, hvilket knappast betyder något annat, än deras upphörande såsom instans i besvärsmål och såsom sjelfständigt verksamma i administration, ehuru det måste medgifvas, att Ständerna icke uttalat sig för en sådan styrelse, utan tvärtom förklarar, att de derom icke hade något åsigt. Så vidt frågan nu icke angår besvärsmålen och domsrätten, må den tills vidare lemnas å sido för behandling framdeles, men i den mån den sammanhänger med Regeringens domsrätt, torde den böra i förening med denna komma under betraktande, efter det sjelfva domsrätten blifvit något närmare vidrörd.

Om frågan rörande lagstiftningens skiljande från Regeringen bort, såsom skett, i denna framställning lemnas aldeles åsido, så är deremot frågan om lagskipningens oberoende af Regeringen i ökad mån föremål för en utredning, som syftar att såvidt möjligt anvisa hvad som tillhör förvaltningen sin rätta plats. Det är således icke fråga om lagstiftningens och lagskipningens åtskiljande, utan det är det under folkens frihetskamp städse höjda härskri om justicens skiljande från administrationen, som skall till sin befogenhet pröfvas. Härvid må det medgifvas, att hvad som samlat stridsmän i hoptal kring den höjda fanan till en del varit den så kallade kabinetts-justicen, som sträckt sig jemväl utom området för den administrativa domsrätten och måhända tillika allt för mycket använt den befintliga eller usurperade lagstiftningsrätten; men nog skall det lätt medgifvas, att missbruken af den administrativa och judiciela maktens förening ofta visat sig nog betydliga, att lägga grund för den mening, att mot Kronan och dess embetsmän lagarne icke tillämpades så som deras innehåll fordrade. Att äfventyret väsendtligen ökas, der lagstiftningsrätten tillkommer såsom ett ytterligare medel, eller måhända såsom en fullgiltig ursäkt för afvikelse från häfdvunna lagtolkningar, kan omöjligen bestridas. Der, såsom hos oss, dessa myndigheter äro förenade i Regeringens hand, och åtminstone tills vidare måste förblifva det, der förefinnes endast ökad anledning, att

tillse om en förändring kan tillvägabringas, det vill säga om domsrätten kan och bör skiljas från Regeringen.

Det förhåller sig verkligen så, att det finnes män, hvilka med allvar, skicklighet och framgång behandlat hithörande ämnen, men hvilka dock kommit till den mening, att domsrätten i administrativa mål bör bibehållas hos de förvaltande myndigheterna. De grunda denna mening derpå, att afgörandet af stridiga administrativa frågor har så nära sammanhang med den förvaltningsmagt, som Regeringen tillkommer, att pröfningsrätten i detta hänseende icke skulle med fördel kunna från Regeringen, och alltså ej heller från de henne omedelbart underordnade myndigheterna, skiljas. De synas anse icke allenast såsom en fördel, utan såsom en nödvändighet, att den, som eger att i större eller mindre mån gifva, om icke lag, åtminstone regler för sakens behandling, jemväl skall i sin hand hafva tillämpningen af både lagen och reglorna. De fordra således, att den enskildes rätt skall bero af den, som i månet fall bär skulden för hela tvistens uppkomst och i nästan alla har att bevaka sin egen talan eller åtminstone utöfva ombudsmanskap för den, till hvars förmån hela rättsförhållandet är beräknadt; men detta oaktadt kräfva de fullt förtroende till de så beskaffade myndigheternas opartiskhet. Det torde dock härvid såsom alltid, ankomma på ett riktigt betecknande af den sak, hvarom fråga är. Onekligen finnes det ärenden, som nu genom besvär komma under Regeringens pröfning, och hvilka äro af den beskaffenhet, att Regeringen bör afgöra besvären; men i de allra flesta fall skall det visa sig, att dessa frågor äro just de, deri det företrädesvis bör stå den enskilde öppet, att, om han finner sig i sin lagliga rätt förnärad genom de administrativa myndigheternas och således jemväl Regeringens åtgärder, göra denna rätt gällande genom kronans instämning till domstol. De ärenden, som nu åsyftas äro nemligen de, der något anspråk framställes mot Staten, men afvisas, och så vidt anspråket grundas på någon del af den allmänna administrativa lagstiftning, som för tillfället gäller, eller på någon af Kronan enskildt gjord utfästelse, kan det väl icke bestridas, att den sökande må ega föra sin talan till den högsta administrativa myndigheten, och likväl hafva sin rätt till pröfning i laga ordning förvarad. Men mängden af målen gälla hufvudsakligen beskattningen, på grund af allmänna författningar och stadgar, eller utgörande af besvär och andra prestationer med mera sådant; och der kan påståendet, att förvaltning och domsrätt i enskilda mål böra vara förenade, endast innebära ett förklarande, att man icke förmår att genom bestämda och tydliga lagar reglera rättigheter och skyldigheter, utan måste förbehålla sig att förfara efter omständigheterna, eller som i de flesta fall är detsamma, man afser att bibehålla åt sig rättigheten att under namn af förvaltning, stifta lag i det särskilda fallet och vill således under det namnet begagna en lagstiftningsrätt, som icke sålunda får brukas och som dessutom är anförtrodd endast den högsta administrativa myndigheten. Det finnes dock fall, då de administrativa myndigheterna måste hafva slutliga afgörandet i sin magt och det är, då

det uttryckligen blifvit lagdt i deras händer, att reglera vissa, endast i allmänhet bestämda skyldigheter; det vill säga, då det funnits omöjligt att gifva sådana bestämda lagar eller författningar, att tillämpning deraf omedelbart kan ske, utan denna tvärtom måste bero af en ytterligare särskild, på föregången undersökning af vexlande förhållanden grundad pröfning; men då måste ock författningen eller lagen innehålla bestämmelse derom, och då hvilar myndighetens rätt på en till honom uppdragen lagstiftningsrätt. Att tillämpa denna grundsats på förvaltning i allmänhet, är icke annat än att sammanblanda förvaltning och lagstiftning. En annan fråga kan ock uppstå, som rör förhållandet mellan Kronan och dess redovisande embets- och tjänstemän. Likasom hvarje Styrelse måste hafva magt att tillhålla sina underlydande att fullgöra sina skyldigheter, och att der de begått misstag rätta sådana, samt förpligta tjänstemännen att redovisa hvad de böra hafva tagit till redovisning, så kan Regeringen icke afsäga sig en lika beskaffad rätt mot sine tjänstemän; dock kan det icke heller i detta fall skäligen betagas tjänstemannen, att om han finner sig i sin egendomsrätt förnärmad, i laga ordning af Kronan söka sitt åter.

För att med några få exempel närmare tydliggöra dessa allmänna anmärkningar torde det kunna erinras, att på administrativ väg nu pröfvas mål, som angå skyldigheten att utgöra presträttigheter, ehuru denna grundas på allmänna författningar; tvisten om knektehållet, oaktadt detta hvilar på uttryckliga kontrakter; samt stridigheter om rätt till kronoåboskap, till skatteköp eller till Kronans för allmänt begagnande upplåtna lägenheter, ehuru derom är stadgad i författningar, eller kan sålunda än närmare bestämmas. Det är uppenbarligen onödigt och för den enskildes rätt vådligt, att dessa mål icke lemnas åt domstolarne; och såsom regel synes böra antagas, att, endast då ingen enskild finnes ega någon lagligen grundad rätt till disposition öfver någon Kronans tillhörighet, Kronans dispositionsrätt inträder och blir föremål för förvaltning, och då kan icke denna rätt genom någon domstols magtmissbruk äfventyras.

Då rättvisans upprätthållande så väl mellan enskilde inbördes och i deras gemensamma förhållande till Staten, som omedelbart emellan Staten och de enskilde, är Statens första åliggande, så hafva ock alla verkligen fria folk gjort till en regel att skilja mellan förvaltning och lagskipning, och ehuru det bör medgifvas, att genomförandet af denna grundsats i vårt land, måste föregås af en omfattande revision af lagarne för beskattningen och för de med jordbesittning förenade skyldigheter samt i allmänhet af de till det administrativa området hörande författningar, så att dessa blifva tydliga och tillämpliga, utan att vara i behof af den under sken af förvaltning begagnade rätt att efter omständigheterna förklara dem eller sätta nya eller andra bestämmelser i stället för de omtvistade, så bör man icke öfvergifva tanken att äfven vårt samhälle skall kunna fylla denna dess första uppgift. Man har så mycket större skäl att hoppas på framgång, som i den mån näringsfriheten

hinner intaga hela det område, som den utan tvifvel skall bemäktiga sig, och allt efter som sjelfstyrelsen inom kommunerna vinner stadga och fasthet, området för de administrativa besvärsmålen måste inskränka sig till frågor om beskattning och utgörande af allmänna skyldigheter, hvilka frågor äfven skola antaga en helt annan form, då beskattningen blifvit förenklad och de allmänna skyldigheterna komma att utgöras efter enklare och rättvisare grunder. Derefter skola knappt återstå andra mål, såsom föremål för pröfning, än sådana, deri de administrativa myndigheternas utlåtanden endast innehålla egenskapen af ett besked, som icke afgör den enskildes rätt. Denna skall sedermera kunna göras beroende endast af laglige domare, hvilka vid sin pröfning kunna följa samma grunder för lagtillämpning, som de allmänna lagarne fordra; och målens afgörande skall i intet fall och minst i sista rummet ankomma på embetsmän, hvilkas ställning ovilkorligen fordrar, att de när som helst kunna afskedas, och hvilka äfven därför, i enlighet med Svenska folkets uppfattning, icke kunna vara lämplige att afdömma verkliga rättstvister, hvilken natur mängden af de ifrågavarande målen utan tvifvel har och kommer att bibehålla. Snart skall ock begreppet af förvaltning blifva tydligt och klart, och derefter skola inga olika meningar förefinnas om hvad, som tillhör lagstiftning, lagskipning och förvaltning. För denna sednare skall området ändock blifva tillräckligt och om den rätt ordnas, skall den inom sina vederbörliga gränser, utöfva sitt inflytande vid handhafvande af en kraftig styrelse.

I sammanhang med hvad som nu blifvit anfördt, bör i korthet erinras derom att besvärsmålens skiljande från Regeringen, dels genom deras öfverlemnande till Högsta Domstolen, och dels genom inrättande af en så kallad Regeringsrätt förut varit ifrågasatt. Om de underordnade administrativa myndigheterna skulle derefter bibehållit sin domsrätt, hade väl ankommit på särskild pröfning, derest förslagen icke fallit. Numera torde vår lagstiftning i administrativt hänseende kunna beträda en annan väg som gör öfverflödigt att särskildt förändra pröfningen i sista instansen, och om det än skall dröja någon tid, innan förhållandena kunna bringas derhän, torde det vara nödigt att genast beträda den rätta vägen och under tiden icke vidtaga åtgärder, som endast i förening med andra omfattande och därför nu icke användbara förfoganden kunna visa sig lämpliga. Det är därför, som besvärsmålen tills vidare torde böra förblifva hos Regeringen; men deras behandling i öfrigt så mycket som möjligt anordnas med hänsigt till de öfriga förändringar, hvilka icke kunna uteblifva, så snart det nödiga förarbetet blifvit undångjort.

Deraf att domsrätten i de administrativa målen kvarblifver hos Regeringen följer dock icke, att den jemväl skall bibehållas hos de förvaltande verken. Det är endast afgjort, att den icke nu skall gå till domstolarne men ingalunda att de administrativa verken hvart för sig böra vara domare i andra instansen, eller att, derest flere instanser skola bibehållas, domsrätten bör lemnas åt ett enda af nämnda verk

verk och de öfriga derifrån befrias. Redan nu går ett stort antal mål, som måste hänföras under rubriken af hushållsmål, omedelbart från Länsstyrelsen till Regeringen; och det torde i sjelfva verket icke vara lätt att angifva de grunder, som lemna vissa af dessa mål till kollegiernas pröfning, under det att andra likartade behandlas annorlunda. Måhända skall det vid närmare undersökning visa sig, att den verkliga grunden är att söka deri, att embetsverken ansetts ovilkorligen böra döma i de mål, som beröra området af deras förvaltning, så att intet sådant mål finge gå dem förbi. Men såvida detta endast afser att uppehålla embetsverkens värdighet och inflytande, synes det icke utgöra tillräckligt skäl för att vålla all den omgång och allt det dröjsmål, som genomgåendet af en andra instans kräfver. Om deremot omsorgen om rättvisa både mot Staten och den enskilde utgör anledningen; så är den visserligen förtjent af en stor uppmärksamhet. Det kan icke nekas, att de författningar, som äls jordens beskattning, äro synnerligen invecklade, och att tillståndet af lagstiftningen på detta område är sådant, att det vore nära omöjligt att uppdraga lagskipningen åt domstolarne, der i allmänhet saknas de insigter, hvilka härvid nödvändigt påkallas. Likaledes måste det medgifvas att i den första instans, der de ifrågavarande målen vanligast förekomma, författningskunskapen ofta är inskränkt till en enda person, som dessutom har många löpande göromål och vid afgörandet endast en rådgifvande röst; och då det måhända äfven hädanefter måste hända, hvad som ofta nog händt, att de egentligen afgörande i högsta instansen, det vill säga de föredragande, kunna vara personer, som aldrig förut sysselsatt sig med den administrativa domsrätten, skulle det kunna påstås, att den verkliga omfattande pröfningen af dessa mål måste bero af andra instansen, der embetsmän finnas, som egnat hela sitt lif att förvärfva kännedom af författningarne och sökt att göra sig reda för de grunder, som bestämma deras rätta tillämpning. Måhända vore det dock förhastadt om därför, att en noggrann pröfning af målen förutsätter biträde af dylike embetsmän, en särskild instans skulle anses såsom en nödvändighet. Det synes fastheldre, att man, innan en sådan slutföljd godkännes, bör söka göra för sig klart om den pröfning, som efter hvad redan är antaget, tillhör den högsta myndigheten, Regeringen, i verkligheten kan åstadkomma hvad en sådan måste förutsätta, det vill säga grundas på en fullständig insigt uti och en obegränsad öfversigt öfver allt hvad till saken hör, om den egentliga omfattande granskningen och urskiljningen anses böra ankomma på och tillhöra andra instansen. Sjelfva påståendet lemna dock tillräckligt svar på frågan, enär det just är därför, att Regeringen icke i allmänhet kan vara så sammansatt, att den för pröfningen lemna erforderliga garantier, som man vill bibehålla andra instansen; men är det då skäl eller ens riktigt, att gifva den myndighet, som saknar, och i allmänhet måste sakna, den fulla lämpligheten, rättighet att döma öfver den mera lämpliga myndighetens tillgörande; och följer det således icke, utan all tvekan, af nödvändigheten

att åt Regeringen bibehålla pröfningen i sista hand också en ovilkorlig fordran att Regeringen sättes i tillfälle, att för sin pröfning omedelbart disponera den största insigten och den högsta skickligheten? Det skall visserligen härvid invändas, att Regeringen, som har en obegränsad förvaltningsrätt, och derjemte lagstiftning i sin hand, skall vid målens pröfning kunna taga i betraktande omständigheter, hvarpå den myndighet, som endast har att tillämpa gällande författningar, icke får fästa afseende; men utom det att denna invändning grundas på en otillåten sammanblandning af lagskipning med förvaltning eller lagstiftning, eller med beggedera, så har invändningen intet inflytande på frågan om två instanser, då Regeringen alltid bibehåller slutliga pröfningen i sin hand. Frågan blifver alltså endast den, om Regeringen icke vida bättre och lättare kan utöfva den högsta domsrätten, ehvad omfattning denna än må anses ega, och särskildt säkrare undgå misstag vid bruket af den större myndigheten, om någon sådan Regeringen i verkligheten tillkommer, derest den myndighet, som skall vara i besittning af insigten, ställes i omedelbar gemenskap med Regeringen, än om densamma är från Regeringen alldeles fristående. Svaret måste blifva jakande, och hvad som derefter återstår att besvara kan endast grunda sig på något förmenande, att åt Regeringen kan och bör beredas den erforderliga utredningen derigenom, att Regeringen förses med densamma omedelbart undergifne lika skicklige tjänstemän, som dem, hvilka tillhöra andra instanser, och till detta mål syftar den sista komitéens förslager i fråga om lika kompetens mellan embetsmännen vid Statsdepartementen och de centrala embetsverken. Men om ock på detta sätt målet skulle i viss mån kunna uppnås, hvarpå må tviflas med afseende på det då erforderliga stora antalet, så frågas likväl: är det en nödvändighet eller ens en fördel att saken så ställes? Då den noggranna pröfningen, grundad på skicklighet och insigt är beredd; då Regeringen åtnjuter fullt utrymme för all den magtfullkomlighet, man må densamma tillägga, hvarför skulle man likväl bibehålla en andra instans, som förlänger tvister, hvilka fordra snart afgörande; och hvarför skulle man endast för att vinna en tvetydig fördel af en dubbel granskning, förpligta Statsverket att för behandling af samma ärende underhålla dubbelt antal tjänstemän af den högsta utbildning? Skulle säkerheten för rättvisan ovilkorligen fordra tre instanser, så skulle väl sådana ock inrättas eller tillvägabringas för de mål, som nu gå omedelbart från Länsstyrelserna till Konungen, men då sådant finnes öfverflödigt, kan väl icke något skäl gifvas, hvarför andra mål af samma beskaffenhet skulle annorlunda behandlas.

Af dessa nu anförda skäl vill det synas, som om behofvet af samband mellan Regeringsdepartementen och Styrelseverken, hvad angår Regeringens domsrätt, ställer saken så, att de sednare skola i alla de mål, der sådant föreskrifves eller eljest finnes nödigt, afgilva fullständiga, på anförda skäl grundade, utlåtanden, hvilka skola tjena Regeringen till ledning för afgörandet. Derigenom intaga de centrala embetsverken den ställning, som från ålder varit dem tillämnad. Hvad som

emot en sådan organisation kan invändas från synpunkten af nödvändigheten utaf embetsmännens oberoende i meningar och sjelfständighet i deras uttalande, har icke det ringaste att skaffa med formen för och följden af deras handläggning af målen. Tjenstemännen måste vara och äro i begge fallen medvetne om sin pligt att utreda saken och att grunda sin mening på en samvetsgrann granskning af målets omständigheter och författningarnes innehåll. I begge fallen äro de skyldige afgifva yttranden, tillgänglige för all anständig granskning, offentlig som enskild; och i begge fallen äro de underkastade den pröfning, som Regeringen vill och förmår åstadkomma. Hvad skulle då göra att i det ena fallet, deras yttrande skulle vara mera tillförlitligt och sjelfständigt än i det andra? Endast en oklar tanke kan vid en invändning af denna beskaffenhet låsta något afseende.

Såsom den första regel, hvartill undersökningen nu framskridit, skulle alltså antagas, att för de så kallade hushållsmålen endast skola finnas två instanser, den lägsta och den högsta; och att de så kallade centrala embetsverken alltså upphöra att vara den andra instansen för vissa af sagda mål, samt att till följd derafnämnda embetsverk endast måste med afseende å Regeringens domsrätt inrättas, så att de kunna gå Regeringen tillhanda med utlåtanden, grundade på insigt och urskiljning. — Deras ställning i öfrigt till Regeringen, synes böra ankomma på arten af den förvaltning, som åt ett hvart af dem öfverlemnas och kan framdeles icke föränleda väsendtlig omorganisation, då en gång besvärsmålen kunna, såsom vederbör, alldeles skiljas från Regeringen. Att härvid icke i något hänseende afses de fall, der domsrätten i första instansen kan finnas böra de ifrågavarande embetsverken uppdragas, erinras endast till förekommande af oriktig uppfattning, likasom att särskilda från regeln afvikande stadganden kunna finnas erforderliga, särdeles med afseende å de till antalet dock inskränkta mål, deri städernas magistrater hafva en pröfningsrätt af den beskaffenhet, att de kunna såsom särskild instans betraktas.

Då derefter förekommer till behandling Regeringens myudighet i regeringsärenden i allmänhet, samt särskildt i förvaltningsfrågor, nemligen såsom förvaltare af Statens egendomar; såsom om händer hafvande uppbörden af Statens intrader samt af skatter och bevillningar; såsom redovisande för denna uppbörd och såsom användande medlen samt redovisande för användningen, så torde dessa göromål i allmänhet sönderfalla i två hufvudgrupper. Den ena af dessa omfattar allt hvad som påkallar Regeringens omedelbara åtgärd, såsom då det gäller lagstiftningsrättens begagnande i större eller mindre utsträckning, det vill säga, utfärdandet af lagar och författningar i hushållsmål eller förklaringar af förut gifna stadganden eller ock att lemna föreskrifter i enskilda förvaltningsfrågor samt att anordna och pröfva allt sådant, som syftar att sammanhålla förvaltningens särskilda grenar och att tillse, det de ledas till behörig samverkan. Till den andra gruppen hör allt hvad som af Regeringen icke kan omedelbart tillgöras. Till närmare förklaring härom torde böra erinras, att Stats-Rådet, ansvarigt för Styrelsens gång och för förvaltningen i alla

dess delar, likväl såsom Regeringens främsta organ är en politisk institution, hos hvilken företrädesvis måste sökas egenskaper, hvilka hafva föga att skaffa med de anspråk, som måste göras på den omedelbara förvaltaren af egendom eller medel. För denna förvaltning böra således finnas andra organer, af hvilka det, som skall förrättas, besörjes under en redovisnings- och ansvarsskyldighet, den Regeringen å egna och landets vägnar skall göra gällande och bevaka, men icke i allmänhet dela. Det är endast för särskildt gifna föreskrifter, som Regeringen omedelbart bär ansvarigheten, afvensom för brister i stadgandena rörande förvaltningen och redovisningen, men för verkställigheten har Regeringen icke att gifva, utan tvärtom att fordra redovisning, ehuru af denna förbindelse naturligtvis uppkommer en särskild ansvarighet, som dock är af rent politisk beskaffenhet.

I denna principiela olikhet mellan dessa tvänne särskilda områden för Regeringens myndighet torde finnas en lösning af frågan om rätta sättet att ordna de organer, som erfordras för realiserande af det i Grundlagen Regeringen gifna uppdrag. Detta skulle då ske så, att alla de embetsverk, som erfordras såsom organer för utöfvande af Regeringens myndighet, såvidt denna icke afser förvaltning af tillgångar och medel, samt utgift jemte redovisning i dessa hänseenden, böra ställas i omedelbart sammanhang med Regeringen och således icke utgöra fristående embetsverk, hvaremot medels förvaltning i regeln bör tillkomma embetsverk, som åtminstone i afseende på dessa göromål böra vara oberoende och särskildt redovisande, men i allt fall derjemte böra och kunna användas till Regeringens tjänst äfven i ärenden, som bero af dess egen pröfning. Huruvida detta sednare åliggande principiellt ställer dem alla eller ett och annat af dem omedelbart under Regeringen med förbehållen fri förvaltningsrätt i öfrigt, eller om tvärtom de eller något af dem böra bibehållas såsom fristående organisationer med skyldighet att i vissa ärenden stå till Regeringens omedelbara förfogande, kan vara tvifvel underkastadt. I förra fallet vinner Styrelsen i enkelhet och likformighet, hvarjemte organisationen genast försättes i det skick, som den i allt fall sannolikt erhåller, då domsrätten helt och hållet frångått Regeringen. Frågan synes dock till en del bero af den ställning till Kammarrätten, som dylika embetsverk måste vara underkastade. Om dessa embetsverk skola betraktas såsom tillhörande Statsdepartementen, synes Kammarrätten sjelf ej heller böra vara ett fristående embetsverk, men då den tillsvidare synes böra vara detta, till följd af det förhållande, hvori frågan om domsrätten ännu måste betraktas, så torde hufvudsakligen af denna grund, böra nu bibehållas den organisation, som ställer de ifrågavarande embetsverken fristående. Med anledning häraf kan i förbigående erinras, att Kammarrätten i vårt land, der revisionen i sista hand utöfvas af Representationen och dess delegerade, icke behöfver intaga den plats, som i andra länder är den högsta Revisions-domstolen anvisad.

De allmänna reglor, som sålunda visa sig lämpliga för organisationen af embetsverken, fordra dock otvifvelaktigt i tillämpningen åtskilliga närmare bestäm-

ningar. Så förekomma inom den andra klassen af embetsverken sådana, för hvilka alldeles särskilda regler måste uppställas, emedan de icke kunna eller böra inbegripas under de funktioner, som Grundlagen afsett att åt Regeringen uppdraga. Dessa embetsverk, om de så skola kallas, utgöra på intet sätt vilkor för det politiska samhällets bestånd eller fortbildning, och kunna alltså icke vara i Grundlagen afsedda. Härmed ses de till större delen nya verk, som besörja industriella företag, dem Statsverket måst öfvertaga, ehuru de lika bra och måhända bättre i andra länder bedrifvas af den enskilda företagsamheten. De fordra i alla hänseenden sin särskilda behandling, oberoende af de regler, dem Grundlagen gifvit för de för Statsmaskinens gång afsedda embetsorganisationerna.

Under förbehåll att i den ordning, som bäst lämpar sig därför, få återkomma till dessa oförmälda slag af embetsverk, torde nu böra tagas under betraktande Regeringens ställning till de styrelser, som skola vara dess organer i de ärenden, hvilka påkalla Regeringens omedelbara åtgärder, sådana samma ärenden här ofva: blifvit i sin allmänlighet angifna. Det är då, som ministerstyrelsen, sådan den med vår Grundlag är förenlig, hör till sitt värde och tillämplighet bedömas. Till en början bör anmärkas, att frågan icke rör de mål och åtgärder, som skola beredas för den af Grundlagen fordrade föredragning inför Konungen och hvilka genom embetsverkens omedelbara samband med departementen erhålla endast en skyndsammare, men i öfrigt enahanda behandling, som om utredningen lemnas åt fristående embetsverk. Hvad som skall afgöras är deremot huruvida det må vara lämpligt, att sådana embetsverk som verkligen hafva en förvaltning, reglerad genom allmänna föreskrifter och underkastad bestämmelser af Regeringen i särskilda fall, lämpligen kunna ställas i omedelbart samband med Regeringsdepartementena. Omvänd torde saken kunna uttryckas så, att frågan afser huruvida embetsmän, anställda i Regeringsdepartementen, kunna erhålla uppdrag att efter gifna regler och föreskrifter, verkställa förvaltning med dertill hörande kontroll, antingen så, att de handla oberoende af chefen för departementet, eller ock så att de inhemta och iakttaga chefens afgörande röst, då saken så fordrar, eller då han eljest vill i ärendets pröfning deltaga, utom i de mål, som finnas vara af beskaffenhet att omedelbart böra Konungen föredragas. För att ytterligare utreda saken, torde det böra anmärkas, att svaret rörande lämpligheten af en sådan organisation synes bero af den föreställning, man gör sig om verkan af de åtgärder, som utgå från embetsmän i en sådan ställning, då de i verkligheten sjelfständigt utöfva sitt uppdrag. Skola deras tillgöranden anses vara utgångna från Regeringen och grundas på en från denna delegerad myndighet, eller skall klagan öfver deras åtgärder kunna föras hos Regeringen annorlunda än i ansökningsväg, hvilken alltid måste stå öppen? Det visar sig då att frågan till icke oväsentlig del sammanhänger med Regeringens domsrätt i administrativa mål, och att så länge denna rätt bibehålles, det alltid skall blifva svårt att noggrannt bestämma den verkliga betydelsen af de ifrågavarande förvalt-

ningsåtgärderna. Säkerligen skall dock denna visa sig tillräckligen klar, om man framställer den fråga: skall embetsverk ega att handla i frågor, der jemväl enskild rätt kan äfventyras, utan att klagan deröfver får hos Regeringen föras? Svaret skall nära nog enhälligt blifva nej, och deraf skall åter följa, att dessa embetsverk måste i de mål, som icke behöfva omedelbart föredragas Konungen, men likväl angå enskild rätt vara alldeles oberoende af chefen för departementet. Med undantag för disciplinärmål, som alltid fordra särskilda stadganden, kunna dock mål, som angå enskild rätt, från dylika embetsverk skiljas eller ock böra af dem omedelbart till Regeringens pröfning hemställas; och sålunda skall äfven med bibehållande af den administrativa domsrätten hos Regeringen, flera af dessa embetsverk kunna ställas i det förhållande till departementschefen, att han har afgörande rösten i de till deras verksamhetsområde hörande ärenden, der dessa icke omedelbart böra inför Konungen föredragas, för hvilket fall dylika embetsverk för den erforderliga utredningen stå helt och hållet till chefens förfogande. Ännu lättare och vida mera omfattande kan denna anordning göras, då den administrativa domsrätten upphört, det vill säga, sedan det först är afgjort, att allt hvad af en sådan myndighet tillgöres och föreskrives, endast gäller till efterrättelse för de verkställande tjänstemännen och sålunda går till verkställighet; men att det likväl är en hvar öppet både att i ansökningsväg hos Regeringen äska rättelse och att, om han tror sig i sin enskilda rätt förnärmad, söka hos domaren sitt åter. Då skall inses fördelen deraf att de förvaltande personligheterna äro ställda i en omedelbar beröring med den högste förvaltningschefen och efter gifna författningar och föreskrifter verkställa sitt uppdrag, med tillfälle att samråda med chefen och att omedelbart gå honom med upplysningar tillhanda. Snart skall det måhända ock medgifvas, att om förvaltningen icke kan i hela dess omfång och i dess alla detaljer besörjas af chefen, utan endast af honom öfvervakas, hans ställning till de underordnade likväl, utan fara men icke utan fördel, kan och bör utsträckas så att han i sista rummet blifver afgörande i alla de fall, der inom området af hela förvaltningen till pröfning förekomma särskilda omständigheter, hvilka icke äro af den beskaffenhet, att nya allmänna föreskrifter blifva erforderliga; och då skall man ock med allmänt samtycke kunna godkänna och antaga ministerstyrelse, i den mening, att hvarken den enskilde departementschefen eller Stats-Rådet må, utan föredragning hos Konungen, afgöra några till Konungen ställda ansökningar i den ena eller andra formen, men att en hvar af cheferne är omedelbart ansvarig för den honom undergifna förvaltning i hela dess omfång, så vidt denna ansvarighet kan grundas derpå, att han är berättigad att åt de förvaltande gifva föreskrifter, som dock icke få vara i strid med allmänna författningar eller Konungens dispositioner; en hvar obetaget att sin klagan deröfver i särskild stadgad ordning bevaka.

Huruvida det skulle vara möjligt att nu bereda framgång åt den åsigt, att alla förvaltande verk utom de, hvilka hafva medel till förvaltning, skola utgöra de-

lar af departementena, och sålunda i denna del af förvaltningen borttaga mellaninstanserna, må lemnas derhån, men tvifvelaktigt synes det icke vara, att endast på detta sätt kan åstadkommas den största skyndsambhet och enkelhet jemte den för tillfället största säkerhet mot sådana misstag, som genom organisationen kunna förekommas. Då den, som har pröfningen i sista hand, kan, då det påfordras, deltaga i afgörandet och dertill eger rätt, måste man påräkna den största omtanke. Man skall måhända invända, att Statens säkerhet kan äfventyras, då departementschefen i mål, der endast Statens rätt och bästa äro i fråga, icke har att befara någon klagan, men utom det att hans tillgörande är begränsadt, såsom redan ofvan är nämnt, måste det vara mera än ett antagande, att ett sådant ärende, om det kommer under Konungens pröfning, skall afgöras i enlighet med chefens mening, och då är det väl bättre, att han i rätt tid får kännedom om saken och blifver i tillfälle att göra sin mening gällande, än att ärendet skall behandlas utan hans medverkan, och att, sedan han tillfälligtvis derom fått kännedom, han skall begagna de honom i ett sådant fall ostridigt till buds stående medel att ändra hvad som redan blifvit verkställt. Det bör härvid alltid erinras, att frågan endast gäller de embetsverk, som ej hafva medels förvaltning, och att saken angår sådant, som icke ovilkorligen hos Konungen måste föredragas.

Ehuru omöjligheten att nu afskaffa den administrativa domsrätten lägger hinder i vägen för alla de administrativa verkens förenande med departementen, synes man dock kunna komma derhån, att ställa flertalet af dem, som icke hafva medels förvaltning, i ovilkorligt samband med departementena såsom delar deraf. I främsta rummet må sålunda kunna behandlas alla de, som icke hafva någon egentlig förvaltning eller åtminstone icke böra hafva sådan, hvarpå tills vidare må anföras endast ett exempel eller Kommers-kollegium. Hvad de öfriga beträffar, synes det hufvudsakligen ankomma på den omständighet, att verkställigheten af deras åtgärder besörjes af dem sjeifva genom omedelbart undergifne tjenstemän eller genom lokalmyndigheterna. Det är till dessa sednare som all verkställighet måste öfverflyttas, om den icke skall gå långsamt och osäkert, och i mån som detta sker samt embetsverken inskränkas till bjudande och kontrollerande, i den mån blir saken både möjlig och klar. Men derför bör ock verkställigheten ske genom Konungens Befallningshafvande och såsom regel antagas, att endast den verkställighet, som icke kan sålunda med säkerhet påräknas, lemnas åt fristående embetsverk, hvilka då blifva att anse såsom första instansen för dessa ärenden, naturligtvis med rätt att inom gifna gränser, påkalla det embetsbiträde, som den ena myndigheten alltid har af den andra att fordra. Om denna regel godkännes, skall deraf följa, att alla de embetsverk, som icke hafva medels förvaltning och icke heller omedelbar verkställighet af sina tillgöranden, böra ställas under departementena och således ej heller utgöra särskilda instanser i förvaltningsfrågor, likasom ock deraf blifver den

ytterligare följd, att endast då frågan gäller förvaltning af tillgångar och medel, trenne förvaltningsinstanser komma att bibehållas.

Beträffande dessa sistnämnda embetsverk eller dem, som om händer hafva Statens egendomar, förräder och fonder, och därför redovisa; dem som uppbåra Statens inkomster, skatter och bevilningar samt därför redovisa; samt dem hvilka använda medlen och för användningen redovisa; så har det redan blifvit medgifvet, att de så beskaffade embetsverken böra af skäl, som tills vidare och intilldess Kammarrättens ställning kan förändras, synas böra gälla, vara fristående från departementena; men om nyssnämnda göromål skulle lemnas i det skick, som de nu finnas, så skulle nästan hvartenda embetsverk anses vara af nämnda beskaffenhet, och regeln skulle alltså leda dertill, att det hela borde kvarstå i det närmaste orubbadt, såsom det är. Det torde dock vara att hoppas att tiden nu är inne att påräkna uppmärksamhet för det svåraste lyte, hvarmed den Svenska Statsförvaltningen är behäftad, och som varit moder för alla de öfriga och utgör grunden för deras fortfarande. Detta lyte är redan omförmäldt, det ligger i anordningen af hela förvaltningen, så att den, som afser tillgångars förvaltning icke är skiljd från uppbörd och medels användning, och dessa från hvarandra. Att felet är insedt och så att säga medgifvet, både af Regeringen och af den fordna Representationen visas af många åtgärder, som vidtagits i syfte att komma på den rätta vägen; men dessa hafva i allmänhet varit af ringa omfattning och der något större fält för reformen skolat öppnas, hafva slentrianen, magtlystnaden och misstroendet mot Representationen i förening gjort hinder för en mera utsträckt tillämpning af grundsatsen.

Att ingå i en vidlyftigare utredning af detta ämne, än den som redan skett, skulle endast vara att misskänna de säkra och enkla grunder, hvarpå saken hvilar, och det torde kunna antagas, att få skola vara tveksamme om det rätta deri, att såsom grunder för organisationen af de embetsverk, som om händer hafva förvaltningen af Statens tillgångar, uppbörder och utgifter, böra antagas, att förvaltningen af lika beskaffade tillgångar uppdrages åt ett och samma verk; att all uppbörd sker för Statens räkning och af dertill förordnade tjänstemän; att uppbörden ingår och redovisas i en enda kassa; och att utgifterna derifrån anordnas efter särskilda omständigheter, antingen omedelbart, der det kan ske, eller ock till redovisning af de embetsverk, som besörja verkställigheten, dock med iakttagande att medlen så mycket möjligt sammanhållas. Förvaltningen af tillgångarne och uppbörden skola då i allmänhet endast fordra tvänue embetsverk, eller ett för den förra och ett för den sednare; penningeförvaltningen skall blifva enkel och kassan skall kunna hållas jemförelsevis låg. För organisationen af de embetsverk, som hafva medlens användning till ändamål, lemna de angifna grunderna ingen direkt anvisning; men huru de icke böra regleras, följer dock deraf, och läter deras inrättning i öfrigt bero på särskilda förhållanden,

förhållanden, hvarom först vid behandlingen af hvarje särskildt embetsverk kan blifva fråga.

Innan de äldre embetsverkens allmänna organisation lemnas, torde en fråga i afseende på domsrätten böra med några ord beröras. Det har antagits såsom regel, att inom den administrativa domsrätten, så länge den qvarstår, endast skulle finnas två instanser, och såsom en följd deraf måste ock antagas, att alla revisions- och balans-mål, som nu i vissa fall i första instansen behandlas af kollegierna och deremot svarande embetsverk, skola så snart de antaga sådan form, att de kunna hänföras till tvist eller åtal, omedelbart anhängiggöras och utföras hos Kammar-rätten, för att derifrån allt efter målets beskaffenhet gå till Konungen eller till dess Högsta Domstol. Utlåtande må dock infordras från embetsverken och lokalmyndig-heterna, der dessa icke anses skyldige att omedelbart uppträda för bevakande af Kronans talan, eller åtminstone såsom biträde dervid.

Till utredningen af saken skulle möjligen kunna anses jemväl höra frågorna om en kompetensdomstol och en sådan för tjenstemän i disciplinärmål. Den förra inrättningen, som afser att i fråga om behörighet skilja mellan juridiska och ad-ministrativa myndigheter, och möjligen emellan dessa sistnämnda, har vårt land hit-tills kunnat undvara och efter år 1828 har saknaden deraf mera sällan gjort sig märkbar. Om nu den väg beträdes, som måste snart nog leda till en laglig dom-stols behandling af allt som rör den enskildes rätt, torde behovet af en dylik myndighet alldeles försvinna; hvadan någon åtgärd för sagda ändamål icke synes behöflig.

Deremot kan frågan om rätta sättet för utkräfvande af ansvarighet utaf em-betsmän och tjenstemän i vissa fall vara underkastad olika mening; men, om en gång tjenstemännens ställning blifver sådan som den synes böra vara, så följer hvad som i detta hänseende är det rätta, att stadga så af sig sjelft, att frågan icke sy-nes vara i behof af någon föregående utredning.

Då undersökningen härefter öfvergår till de embetsverk, som, efter hvad ofvan blifvit anmärkt, icke tillhöra de organisationer, hvilka på olika ställen i Grundlagen blifvit kortare eller vidlyftigare omformälde, såsom afsedda för rikets styrelse och förvaltning, utan tillkommit i syfte att befordra utvecklingen af landets näringar, dess industri, omsättning och rörelse, så skulle frågan vara temligen enkel, om den icke i sig anses innebära en jämförelse mellan dessa i sednare tider tillkomna em-betsverk med ett och annat af de äldre. Huruvida något bland dessa sistnämnda bör bedömas efter samma grunder med de förra kan vara tvistigt; men knappast kunna meningarne vara delade derom, att de ifrågavarande nya inrättningarne, huf-vudsakligen Väg- och Vattenbyggnads-styrelsen, Jernvägsbyggnads- och trafikstyrelsen, Telegraf-inrättningen, med hela den till desse hörande personal icke böra anses vara statsanstalter i annan mening, än att de, när som helst sådant finnes lämpligt, kunna

upphöra att vara det; och att de således böra behandlas endast såsom tillfälliga industriföretag, derifrån Staten, då sådant finnes lämpligt, kan på en gång fullständigt skilja sig. Svagheten hos den enskilda företagsamheten har föranlett Staten att tillvägabringa dessa anstalter och den ringa vinsten af dem, som varit beräknad derpå, har gjort det omöjligt att öfverlåta dessa åt enskilde; men om förhoppningarna på en ökad afkomst realiseras, så kan det från mera än en synpunkt blifva nyttigt, och måhända i något fall nödigt, att Staten lemna all befattning med åtskillige af dem. De böra således organiseras fristående, utan all sammanblandning med öfriga embetsverken, och betraktas alldeles såsom annan af Kronan från enskilde förvärfvad egendom. Det kan alltså icke blifva fråga att anse dem, såsom en instans inom området, vare sig för den administrativa domsrätten eller förvaltningen, och alla de tvistigheter, som må uppstå mellan dessa inrättningar å ena sidan och enskilde å den andra, måste tillhöra de executiva eller judiciella myndigheternas behandling likasom om en enskild af anläggningarna vore egare. Här af följer att tjänstemännens ställning icke heller kan bedömas efter de grunder, som i 35 § Regeringsformen stadgas, utan måste särskildt ättalas, eller, som är detsamma, på förhand bestämmas till förekommande af den förvillelse, som eljest kan uppkomma, ehuru saken synes enhälligt fattad från den rätta sidan, då tjänstemännen sjelfve icke veterligen gjort anspråk på oafsåttlighet eller frihet från förflyttning från en tjänst till en annan, och den allmänna meningen stillatigande medgifvit, att Grundlagen icke på dem blifvit tillämpad.

Utan att förnärma någon enskild bestående rättighet, som tvärtom bör få gälla hvad den kan, må det kunna sättas i fråga om icke möjligen Postverket och någon annan af de äldre Statsanstalterna, kan jämföras med de nyssnämnda nya inrättningarna, eller om icke nämnda verk med fördel skulle kunna antingen i sin helhet eller åtminstone i vissa delar organiseras i likhet med desamma. Staten torde väl aldrig komma att frånträda Poststyrelsen, då dess växande inkomster utgöra grunden för sådana utvecklingar af anstaltens ändamål som icke motsvara kostnaderna; och så länge inrättningen äger dispositionsrätt öfver posthemmans onera och andra privilegier, torde det icke eller vara lämpligt, att öfverlåta anstalten till enskilde; men i afseende på anställning vid detta embetsverk, synes mången af de grundsatser, som för de nu ifrågavarande inrättningarna äro tillämpade, kunna och böra användas, så vidt sådant med Grundlagens lydelse må vara förenligt, likasom inom Tullverket lära vara tillämpade åtskillige anordningar, som visa att äfven der förhållandena kräfva tjänstemännens anställning under andra villkor, än dem Grundlagen medgifver.

Såsom en särskild fråga, hvilken icke lämpligen kunnat i det föregående vidröras, men ändock vid den allmänna organisationen intager ett viktigt rum, torde det ofta påvisade behovet af en förändring utaf Riksgälds-kontorets verksamhet påkalla någon, om än kort behandling. Den nu altrådade Representationen syntes icke villig att taga denna fråga i närmare behandling, och hade måhända dertill goda

skäl. Dessa förefinnas dock icke numera, och frågan framträder med anspråk på lösning. Det kan icke nekas, att genom Riksgälds-kontoret, såsom det nu är organiseradt, Representationen omedelbart utan Regeringens deltagande utöfvar en icke ringa del af viktiga Regeringshandlingar. Den låter för sin räkning uppbära betydliga skatter, mottager därför genom sina delegerade omedelbar redovisning, utbetalar dem numera till stor del efter Regeringens pröfning och requisition, men likväl med sådan dispositionsrätt att Regeringen icke vid pröfningens eller anvisningens afgifvande kan med visshet känna om den förra leder till målet, och om den sednare blir honorerad. Att allt detta samt åtskilligt annat, som dermed står i sammanhang, icke tillhör Representationen, måste en hvar medgifva; men dessutom har det visat sig, hvad som ock måste ligga i sakens natur, att Representationen just genom denna magtfullkomlighet, som icke är med något ansvar förenad, skall lätt förledas att bevilja och anvisa mera på Riksgälds-kontoret, än som kan vara nyttigt, och till och med någon gång möjligt att åstadkomma. Under sådana förhållanden har landet saknat en säker ledning af dess finanser, och de sednaste riksdagarnes historia visar, att det är hög tid, att Regeringen göres ansvarig för denna viktiga delen af Statsförvaltningen, på det att beräkningarne skola blifva rigtiga, och icke rubbade genom tillgöranden, deri Regeringen icke haft någon del. Riksgäldskontoret kan och bör numera endast bibehållas såsom en kontroll öfver statsskulden, dess tillkomst, belopp och ordentliga betalande; och må för detta sitt ändamål erhålla de behöfliga anslagen, men i öfrigt upphöra att låta uppbära skatter, eller att befatta sig med utgifvande af andra medel, än dem, som afse skuldens betalande. Huruvida Riksgälds-kontoret bör ega att upptaga beslutade statslån, är deremot en fråga, som härvid kan och bör lemnas åsido.

Såsom allmänna grunder för de centrala embetsverkens organisation torde alltså böra uppställas följande:

- 1:o. Intill dess domsrätten i administrativa mål framdeles kan öfverlemnas åt domstolarne, skola hushållsmålen omedelbart från den första instansen genom besvär underställas Konungens pröfning; till följd hvaral de så kallade centrala embetsverken upphöra att vara andra instans i dessa mål.
- 2:o. Kammarrätten, som förblifver ett från Regeringsdepartementet afskildt embetsverk, blifver första instansen i alla revisionsmål och tills vidare äfven i balansmålen.
- 3:o. Af de öfriga embetsverken tillkommer domsrätt endast dem, åt hvilka sådan särskildt uppdrages för pröfning af saker i första instansen.
- 4:o. De embetsverk eller myndigheter, som icke få till hufvudsakligt uppdrag att förvalta Statens tillgångar, uppbära dess intrader och skatter samt använda medlen för deras ändamål, ställas i omedelbart samband med Statsdepartementena, med undantag för dem, som nödvändigtvis måste genom egna un-

- derlydande besörja förvaltning i orterna och hvilka blifva fristående embetsverk, med den domsrätt som i tredje punkten är omförmäld.
- 5:o. De embetsverk, som förvalta Statens tillgångar, uppbära dess intrader och besörja medlens utgifvande, blifva fristående och af Statsdepartementen oberoende, med skyldighet att i besvärsmål, såväl som i andra ärenden afgifva på fullständig utredning och anförda skäl grundade utlåtanden, då sådana från departementen infor dras.
- 6:o. Statens fastigheter förvaltas af ett och samma embetsverk och dess fonder likaledes af ett och samma embetsverk. Förrådsförvaltningarne anordnas särskildt.
- 7:o. All uppbörd sker för Statens räkning och genom dem, som upptaga allmänna uppbörden samt redovisas till en enda kassa.
- 8:o. Der utgift icke kan ske omedelbart från Statens kassa, verkställs den så mycket som möjligt på det sätt, att kassabehållningarne alltid kunna öfverses och för de angelägna utgifterna användas.

Ehuru det icke kan utgöra en uppgift för denna framställning att ingå i utredning af lämpligaste sättet att organisera hvarje embetsverk inom sig, torde här dock icke böra saknas några närmare anvisningar rörande tillämpningen på särskilda embetsverk af de ofvan framställda grunderna för den allmänna organisationen af Styrelseverken, helst sålunda tillfälle vinnes, att i afseende på ett och annat af dem framställa förslager, hvilka i sinom tid kunna komma under öfvervägande, derest de deraf finnas vara förtjenta. I första rummet torde vid sagda tillämpning uppstå den fråga, huruvida de förvaltande verken, hvarmed här framdeles förstås endast de, som äro från departementena fristående, böra anses lyda under något särskildt departement eller under flera af dem. Frågan skulle vara af mindre vikt, och ega endast en ringare positiv betydelse, om det icke förekommit, att departementalstyrelsen hufvudsakligen ansetts organiserad derigenom, att de befintliga embetsverken hvart för sig blifvit stäldt under ett departement. Sedan man nu funnit sitt misstag häruti, torde det icke vara ur vägen att erinra, att genom den föreslagna organisationen, frågan i dess hufvudsakliga omfattning är löst inom de föreslagna grunderna, emedan om den nuvarande föreningen eller sammanblandningen af förvaltning utaf Statens tillgångar samt uppbörd och medels användning upphör, det skall visa sig att hvardera af de förvaltande verken endast får att skaffa med ett enda departement, med undantag allenast af det embetsverk, som om händer har den för alla gemensamma kassan, och af det, som reviderar samtliga embetsverkens räkenskaper och förvaltningar. Att det förra af dessa skall stå under Finansdepartementet följer af sig sjelft, ehuru det omedelbart mottager föreskrifter äfven från de öfriga; och synes jemväl kammarrätten hädanefter som hittills böra till nämnda departement hänföras.

För att derefter antyda hvad som företrädesvis synes erforderligt för att be-

reda väg för en sådan organisation, som nu blifvit till sina hufvudgrunder angifven och i öfrigt lemna en närmare bestämning åt en och annan af dessa, torde utan omständligare undersökning kunna uppställas några åtgärder, som i första rummet fordra verkställighet eller eljest påkalla uppmärksamhet.

1:o. Genom noggrann undersökning bör utredas, huruvida de styrelser, som icke hufvudsakligen tillhöra de förvaltande verken, sådana de ofvan blifvit bestämda, men likväl må hafva nödigt att för sina förvaltningsändamål använda medel och begagna tjänstemän i orterna, som äro dem omedelbart undergifne, i verkligheten och nödvändigt böra vara ställda i annat förhållande till desse tjänstemän, än de öfriga embetsverken och om icke sålunda den omedelbara förvaltningen i orterna kan och bör i dessa, som andra fall öfverlemnas till Konungens Befallningshafvande, oafsedt att den disciplinära magten i allmänhet eller i vissa hänseenden kan anses böra hos embetsverket kvarblifva. Denna undersökning skall sannolikt leda derhän, att Konungens Befallningshafvande äfven i flera af de fall, som nu äro i fråga, kan i sin helhet öfvertaga verkställigheten, såsom ock förutsattes för de förslag, som här nedan framställas; och bör derjemte, derest undersökningen skulle visa svårigheter för sistnämnda anordning, endast sådana betydligare olägenheter, som icke kunna undvikas, anses utgöra anledning för en organisation, hvarigenom dessa embetsverk skulle blifva omedelbart verkställande. Såsom föremål för denna undersökning torde böra nämnas: Fångvårds-styrelsen, Skogs-styrelsen, Styrelsen öfver lots- och båkinrättningar, Stuteri-öfverstyrelsen, Styrelsen öfver stambolländerierna och Serafimerordens-gillet, eller rättare den organisation, som bör träda i stället för detta. Intet af dessa embetsverk synes med verklig kontroll kunna följa verkställighetsåtgärderna, och om än fördelningen af anslagen, inom vissa gränser, bör lemnas åt dessa Styrelser, synes deraf icke följa, att den omedelbara förvaltningen af medlen dem tillkommer, utan måste, såsom ock i allmänhet sker, utöfvas af Konungens Befallningshafvande. Det är dock endast en sådan omedelbar förvaltning, som ansetts kräfvä att embetsverket ställes oberoende af departementet; och då den icke nödvändigt erfordras, är förvaltningen genom Konungens Befallningshafvande att föredraga, såsom enklare, säkrare och öfverensstämmande med organisationen i sin helhet.

2:o. Från Kommers-kollegium skiljes all förvaltning af fonder och medel jemte utlåningsrörelsen, så att kollegium, utan åsidosättande af de antagna reglorna, kan ställas i omedelbart samband med departementerna såsom en byrå under detta. Dispositionen af sådana medel, som nu gå genom kollegium till konsulerna, behöfver derfor icke skiljas från denna styrelse, som i öfrigt hufvudsakligen blifver ett statistiskt embetsverk, med uppdrag att i en vidsträcktare omfattning följa näringarnes utveckling. Naturligtvis skall ock dess namn förändras.

3:o. General-Tullstyrelsen är ett embetsverk, som anses hafva uppbörd om hand, men om denna åsigt är riktig, kan vara ganska tvifvelaktigt. Visserligen har styrelsen en hel brigad af tjänstemän, som äro densamma omedelbart undergifna,

och den betydliga aflöningen, som organisationen medtager, kan sägas medföra en medels-förvaltning af helt annan omfattning än den öfriga embetsverken för likartade utgifter kunna komma att disponera. Icke desto mindre kan denna styrelse upphöra att taga befattning med medels förvaltning och bör det, både för reda och ordning i Statens kassaförvaltning, och för hvad som i öfrigt åligger styrelsen. Dess verksamhet synes böra inskränkas att kontrollera den stora personalen och dess åtgärder, för så vidt personerne såväl som åtgärderna lordra, de förre en annan och de sednare en mera omedelbar, snabb och noggrann kontroll, än som af Kammar-rätten kan åstadkommas. Uppbördsmedlen böra således aldrig gå genom General-tullstyrelsen, utan omedelbart till Statens allmänna uppbördsverk; och för kontrollen, som ständigt från General-tullstyrelsens sida bör åtfölja kassarörelsen, kunna lätt utfinnas enkla och tillräckliga förfoganden, likasom för aflöningarnes fullgörande, i hvilket hänseende äfven nu förmodligen direkta penningeförsändningar så mycket som möjligt undvikas. Efter en sådan anordning kan General-tullstyrelsen upphöra att vara ett fristående embetsverk, då det i allt fall blir nödvändigt att äfven vid de med departementet förenade styrelser tjenstemän kunna anställas med den för tjensten erforderliga skicklighet, utan att hafva fullgjort de eljest för användning inom departementet föreskrifna prestanda. I öfrigt torde det böra erinras, att såsom redan är anmärkt, det funnits nödigt att förbehålla styrelsen, att förflytta de vid tullkamrarne anställda tjenstemän från en plats till en annan, samt att deraf visar sig, att Grundlagarnes allmänna föreskrift om tjenstemännens rättigheter icke på dem äro tillämplig. I laga ordning bör deras ställning rättas efter beskaffenheten af tjenstens fordringar.

4:o. Bland de embetsverk, hvilka synas böra ställas i omedelbart samband med departementena, företer Sundhets-kollegium särskilda förhållanden, hvilka göra organisationen deraf invecklad. Den sednaste komité föreslår en Styrelse för den civila och en annan för arméens och flottans sjukvård, hvardera med en General-direktör, ställde den ena under Civil- och den andra under Krigs-departementen, men likväl med inbördes samverkan. Behovet af denna samverkan, synes grunda sig på den förutsättning, att den personal, som för arméens och flottans sjukvård skall användas, icke är tillräckligt stor att fylla behovet under krig, och att en gemenskap mellan de särskilda styrelserna skulle lättare medgifva ett utbyte af personerne. Åsigten må lemnas i sitt värde, men nog vill det synas att andra och enklare medel kunna för ändamålet utfinnas, än att skapa ett embetsverk, sådant som det af komitéen föreslagna. Det enkla synes vara, att den militära sjukvården, som ofelbart fordrar sin man, ställes oberoende, med de erforderliga medlen till sin disposition, samt att den civila sjukvården uppdrages åt en person med nödigt biträde, och att dermed förenas hela den under Serafimerordens-gillet ställda förvaltning, med undantag af egendomar och fonder, hvilka behandlas i likhet med Statens öfriga tillgångar af samma beskaffenhet. Närmaste uppsigten öfver hospi-

talerna tillkommer Konungens Befallningshafvande och styrelsen blir alltså icke verkställande, utan endast ordnande och kontrollerande. De utlåtanden i rättsmedicinska fall, som ofta nog erfordras, och hittills afgifvits af Sundhets-kollegium, böra äfven af andra skäl, icke tillkomma denna styrelse, utan någon annan organisation, vare sig af läkarne och lärarne vid Karolinska Institutet eller, såsom förut i Danmark varit och måhända ännu är brukligt, af ett för vissa år utnämndt antal af de erkänt skickligaste läkarne i hufvudstaden. Den omedelbara afgörande rätt, som domstolarne hittills tillerkänt läkarnes intyg, kan och bör i allt fall icke upprätthållas och det är äfven därför lämpligast, att dylika utlåtanden anses utgångna endast från sakkunnige personer, så att pröfningsrätten klarligen är domaren obetagen.

5:o. Kammarrättens göromål fördelar sig i trenne särskilda hufvudgrupper, nemligen revisionen af räkenskaperna och förvaltningen; pröfningen af de förekomna revisionsanmärkningarne och balansmålen. Organisationen bör derefter lämpas såsom ock nu förhållandet befinner hufvudsakligen vara. Äfven om balansmålen kunde böra skiljas från Kammarrätten, hvilket med fog kan påstås och framdeles verkställas, blifver det dock sannolikt nödvändigt att för pröfningen af revisionsanmärkningarne hädanefter som hittills endast användes män med verklig juridisk bildning och erfarenhet, enär det måste antagas, att i allmänhet skälen för anmärkningarne måste halva sin grund i otydliga bestämningar i författningar eller föreskrifter. Deremot erfordras för sjelfva revisionsarbetet hufvudsakligen kännedom om räkenskaper och en genom erfarenhet vunnen insigt om föreskrifter och vilkor för den förvaltning som skall granskas. Af de tjänstemän, som för dessa göromål äro anställda, har hittills endast fordrats kameralexamen; och denna bar icke i verkligheten och i allmänhet ådagalagt fack-kunskaper, som icke vida bättre genom erfarenhet förvärfvas. Revisionen förrättas ock därför säkrast och lämpligast af personer, som varit anställda vid förvaltningen och synes möjligen icke till hela sin omfattning, men likväl till väsendtligare delar, kunna med fördel anförtros åt äldre tjänstemän, som tagit afsked. Säkerligen skola många äldre officerare af arméen eller flottan, efter erhållet afsked, med sakkännedom kunna verkställa revision af räkenskaper rörande arméens eller flottans förvaltningar, helst de äfven på grund af tjensten icke äro främmande för räkenskaper; och sannolikt skola inom nästan hvarje förvaltningsgren sådana för revisionsarbetet tjenlige och villige äldre erfarne män med speciel sakkännedom ständigt vara att tillgå. Kontroll öfver arbetet får lika litet hädanefter som hittills saknas, och därför kan måhända öfverkommissarierne behöfva något särskildt biträde; men i öfrigt torde antalet af de på stat uppförde revisorer och kammarskrifvare kunna inskränkas till ett fåtal och deremot extra-ordinarier, sådana som nu blifvit omförmälda, kunna påräknas för det egentliga revisionsarbetet emot godtgörelse, som erfarenheten snart nog på billigt sätt reglerar. Derigenom skall vinnas ett bättre arbete och en minskning både i aflöningen och i alla de omkostnader, som ett stort antal tjänstemän på flera än ett sätt oundgängligen föranleder.

I allt fall förekommer vid regleringen af Kammarrätten den sedan länge insedda nödvändigheten, att för olika befattningar inom samma verk anställa tjänstemän med olika egenskaper, och att alltså rätta fordringarne efter behovet. Denna grundsats har icke i något annat embetsverk varit till lika utsträckning som i Kammarrätten tillämpad, ehuru för vissa enskilda befattningar i andra verk särskilda fordringar varit bestämda. Uppmärksamheten fästes särskildt derpå, emedan fordringarne på dem, som söka inträde i Kammarrätten, lära vara bestämda i likhet med dem, hvilka gälla för Stats-departementena och Kammar-kollegium; hvarigenom sjelfva grundsatsen blifvit tillintetgjord, just då stora anledningar förete sig att gifva den en väsendtlig utsträckning till alla de fall, der den efter sitt innehåll kan vinna tillämpning. Äfven i andra embetsverk finnas en stor mängd göromål, som en person med vanlig skolbildning med lätthet inom kort tid endast genom öfning lär sig att med fullkomlig säkerhet förrätta, och af skäl, som framdeles närmare skola utredas, är det af synnerlig vigt, att fordringarne icke ställas högre, än göromålen kräfva.

6:o. Ehuru Kammar-kollegium efter förslaget icke skall äga domsrätt, komma dock der att tills vidare i annan form handläggas frågor om utgörande af de hemman och lägenheter på landet åtföljande, af hemmanens och lägenheternas olika natur och beskaffenhet beroende rättigheter och skyldigheter. Hos kollegium skall i öfrigt förenas värden och dispositionen af alla Statens fasta egendomar och alla öfriga herrligheter af hvad slag som helst, med undantag af skogarne, på det sätt att den befattning, som andra embetsverk med dylika Statens tillgångar nu må hafva, helt och hållet dem fränkiljes. Verkställigheten af kollegii anordningar lemnas i alla hänseenden åt Konungens Befallningshafvande, som ock öfvertager tillsynen öfver alla de boställen, som fortfarande såsom sådane begagnas. Denna reglering till den utsträckning, som nu blifvit föreslagen, skall visserligen icke kunna utan mycken motsägelse sättas i verket, och till en början torde vara nödigt medgifva fortfarandet af regementenas disposition öfver bostadsboställena, men därför att saken icke genast kan i sin helhet bringas till fullbordan, bör åsigten, om den eljest godkännes, icke kastas å sido, utan tvärtom tillämpas så långt omständigheterna medgifva. I mån som skatteförenklingen fortgår, skall kollegii befattning med utgörande af hemmansutskylderna minskas och slutligen då skattebidragen blifvit i penningar bestämda, kollegium endast behöfvas för förvaltningen af Statens egendomar. Att denna sistnämnda tillgång förr eller senare skall betraktas annorlunda än nu, lider väl knappast tvifvel, och sannolikt skola framdeles endast sådana lägenheter, som kronskogar och dermed jemförlig egendom återstå för Staten, hvarest den inrättning, som skall om händer hafva den nödiga förvaltningen, skall kunna organiseras vida enklare, än det nuvarande Kammar-kollegium.

7:o. Den för Statsverket och dess jemna gång viktigaste regleringen är och blir

blir den, som angår uppbörden och kassaförvaltningen. Det är i dessa hänseenden, som den största oredan är rådande, och inom detta område har hittills saknats den skapande handen. Med visshet kan sägas, att icke inom något annat land, med ordnad förvaltning, finnes en sådan mängd af uppbördsmän, som i vårt kära fosterland, och om än indelningsverket i sin helhet var föranledt af nödvändigheten att efter reduktionen förekomma en sådan misshushållning med Statens tillgångar, som utgjorde anledningen till densamma, så må väl organisationen med afseende å dåvarande politiska förhållanden kunna försvaras och till och med lofordas, men icke bör den bibehållas, sedan anledningen dertill försvunnit. Den skatteförenkling, som nu egt rum, är icke nöjaktig och kan icke vara det; må detta vara sagdt, så godt först som sist. Det fordna Borgare-Ståndet beslutade för sin del, att skatterna skulle förvandlas till bestämd afgift i penningar, och Bonde-Ståndet yrkade det-samma, samt antog förslaget om en inskränkning i skattepersedlarnes antal och lösen efter markegång, endast af farhåga att förenklingen skulle helt och hållet gå om intet. De, som trodde sig försvara Statens rättighet i afseende på inkomsterna, fruktade att penningskatten skulle minska i värde, men de lemnade icke nog uppmärksamhet deråt, att, så länge persedelskatten kvarstår, bemödandet hos de skattdragande, hvilka anse sig orättvist behandlade, måste syfta att alldeles upphäffa vissa prestationer, i stället att om alla af jorden utgående så väl direkta, som indirekta beskattningar blifvit i penningar bestämda, och der så ske kunnat jemväl förvandlade. frågan måste inskränka sig till relativ nedsättning i dessa beskattningar, i mån endast som Statens andra inkomster eller minskade utgifter sådant medgifva; hvarigenom det inbördes förhållandet i afseende på beskattningen emellan hemman af olika natur bibehållits och alla njutit möjlig nedsättning i enahanda förhållande. Det hade då icke blifvit nödigt att, såsom nu måst ske, göra eftergifter än åt arméens rotehållare än åt rusthållare och en annan gång åt båtsmanshället, utan antingen hade en aflösning kunnat medgifvas, eller ock måste anspråken på nedsättning stå i ett omedelbart förhållande till möjligheten för Statsverket att umbära inkomsten. Dess förr en sådan uppskattning och förenkling af de ifrågavarande prestanda sker, desto säkrare är Statsverket att icke gå miste om den nödiga inkomsten, och genom en sådan reglering skall man kunna komma derhän, att Statens uppbördsmän kunna öfvertaga hela uppbörden. Intilldess detta kan tillvägbringas, skola dock mångfaldiga åtgärder kunna vidtagas, för att mer och mer närma sig målet; och att befria den skattdragande från förbindelsen att stå tillreds på kallelse af särskilde uppbördsmän samt att nära nog på en tid betala hela skatten, hvilken derefter kan fördelas på flera lämpliga terminer. Sannolikt skola genom en helt enkel åtgärd, hvartill Regeringen eger full befogenhet, alla afgifter, som ingå till offentliga inrättningar, kunna öfverflyttas på Statens uppbördsmän. Dertill fordras endast att till Konungens Befallningshafvande och dess underlydande öfverlemnas vederbö-

randes uppbördsböcker, hvilka tjena till ledning för debiteringen samt att nya konti uppläggas i de allmänna uppbördsböckerna. Emellertid får man till en början nöja sig dermed, att saken bringas i gång, äfven om den icke genast framskrider med raskhet; men då skatteförenklingen blifvit, såsom är att hoppas, snart utförd på de ofvan angifna grunderna, skall det visa sig, att något hinder för reformens fullständiga genomförande icke vidare finnes.

Eburu fördelarne af en gemensam kassa för Statens alla intrader, icke kunna framträda fullkomligt, förr än uppbörden blifver gemensam, är dock det nuvarande förhållandet med kassaförvaltningen iträngande behof af förbättring, som ej heller kan, eller får uppskjutas i afvaktan på andra reformer, som kunna gifva fullständighet åt systemet. De ingående skatterna gå nu så många omvägar som möjligt, i stället att de så fort ske kan, böra samlas för disposition af det embetsverk, som denna tillkommer. Det är därför icke sagdt, att skattemedlen ovilkorligen skola insändas till detta embetsverk, för att derifrån åter utgå till den del, de för utgifter i landsorten erfordras, utan hvad som fordras, är nära nog motsatsen, eller en sådan omedelbar gemenskap mellan embetsverket och uppbördsverken i orterna, att det förra är i tillfälle så noggrannt, som möjligt är, känna behållningarne inom hvarje kassa, och att anordna de tillgängliga medlen antingen för nära förestående utgift i orten eller ock, der sådan icke ifrågakommer, för användning på det sätt, att medlen icke utöfver hvad som oundgängligen erfordras, undanhållas den allmänna rörelsen. Derigenom kan kassaförslaget minskas och Statsverket icke såsom nu nödgas att i årtal uppskjuta utbetalningar till Riksgäldskontoret eller för utgifter, som nu äligga detta kontor, samt särskilda åtgärder för upprätthållande af Statens kassarörelse blifva öfverflödiga. För ändamålet böra tullkassor och andra dylika Statens uppbördsverk skyndsamt inlefvadera sina uppbörder till ränterierna och endast hafva rätt till innebållning af medel, enligt vederhörandes föreskrift. Kontrollen måste i månget fall stanna hos det särskilda embetsverket, hvarunder kassan lyder, men detta har icke att skaffa med liqviden, emedan redovisningen kan ske till och med lättare med ränteriets qvittenser, än med rekommenderade bref. Huruvida anordningen bör utsträckas jemväl till telegrafinrättningen och jernvägsförvaltningarne, må ankomma på särskild utredning; men i allt fall är det nödigt, att deras kassabehållningar skyndsamt redovisas och att de medel, som icke för utgifter erfordras, ställas till den gemensamma kassaförvaltningens förfogande, icke såsom hittills tillfälligt, och då det för andra ändamål finnes lämpligt, utan oafbrutet i mån som de ingå och kunna undvaras.

Uti den nuvarande regleringen af 4:de och 5:te Hufvudtitlarnes kassarörelse har förändring mera än en gång varit ifrågasatt och nog synes regleringen kunna göras sådan, att å ena sidan Statskontoret icke, såsom före 1849, skall anordna utbetalningen för hvarje särskild utgift, och å den andra ej heller, såsom efter

1849 varit och ännu är fallet, stora kassabehållningar skola onödigt hållas till utslutande disposition för utgifterna å dessa Hufvudtitlar.

Statskontoret, som om händer hafver uppbörden och kassan, har derjemte till åliggande att förvalta vissa fonder. Dessa äro dock obetydliga, men komma, derest, såsom föreslaget blifvit, all fondförvaltning skall till Statskontoret öfverflyttas, att utgöra ett icke ringa belopp. Denna förvaltning måste således förenklas, och detta sker, med största fördel för Staten och för embetsverket, genom det enkla stadgandet, att alla dylika fonder skola förvandlas till statsobligationer. Der sådant icke finnes lämpligt och i de fall, att de samlade fonderna just äro afsedda för utlåning till vissa ändamål, bör förvaltningen för samma ändamål öfverlemnas till Riksbanken, som bäst är i tillfälle att med den största möjliga säkerhet verkställa sådana utlåningar; och kan jemväl i andra fall, der medel, som tillhöra fonder, kunna och böra göras fruktbara, utlåningen efter öfverenskommelse om vilkoren, vare sig för utlåningen eller återbetalningen af Banken öfvertagas.

I afseende på Statskontorets organisation anmärkes i öfrigt, att då kontoret kommer att besörja en stor del af Riksgälds-kontorets göromål och framdeles äfven förvaltningen af åtskilliga inrättningars inkomster, hvaraf i ett annat fall må följa bestridandet af de motsvarande utgifterna, kontorets tjenstemannapersonal sannolikt måste ökas. Hvad som derjemte bör erinras är, att göromålen inom kontoret till en väsendtlig del komma att utgöras af sådana, för hvilkas noggranna för rättande endast fordras insigt i bokföring och kännedom om räkenskaperna, samt att derför äfven inom detta embetsverk den förut omsformade grundsatsen af olika fordringar på tjenstemännen för särskilda göromål måste vinna tillämpning.

8:o. De förvaltande embetsverken utgöras i öfrigt af Arméförvaltningen och Förvaltningen af sjö-ärendena. Ehuru det förra af dem nyligen blifvit inrättadt, har dock organisationen brister, som hufvudsakligen uppkommit dels derigenom, att Rikets Ständers begäran om skiljande från embetsverket af fastighets- och fondförvaltningen blifvit åsidosatt, dels ock deraf, att de särskilda kontoren egentligen och faktiskt, ehuru ej formelt, hafva dubbla föreståndare, då för hvarje af dem finnes en kamererare och derjemte ett krigsråd. Att detta är onödig lyx antydes på mera än ett sätt i Ständernas underdåniga skrifvelse, men estergift för fordringarne i detta hänseende skedde på den grund, att de särskilda komitéerna, som gjort förslag om embetsverkets organisation, sammanstämt i denna del. Numera torde det dock vara tydligt, att behofvet icke fordrar annan organisation, än att kamererarne kunna göra tjenst jemväl såsom krigsråd, eller krigsråden, om sådane skola finnas, såsom kamererare; och derigenom skola ofelbart göromålen gå säkrare och skyndsammare, helst sedan de blifvit förenklade genom borttagande af fastighets- och fondförvaltningen.

Genom sistberörda förenkling, så vidt den tillämpas vid Förvaltningen af sjö-ärendena, skola ock der göromålen inskränkas. Dertill kommer, att den organisa-

tion, flottan nu erhållit, gör det onödigt att bibehålla en centralförvaltning och det vill därför synas, som om detta embetsverk nu bör upphöra och ersättas med en utvidgning af departementet och särskildt dess kommando-expedition. För de uppköp af persedlar och varor, som böra göras för begge flottafdelningarne gemensamt, kunna ändock lämpliga utvägar åstadkommas, utan att departementet behöfver dermed sig belasta. De särskilda afdelningarne synes icke heller fordra någon annan utvidgning än möjligen af någon revisor eller annan kontrollant. Af dessa skäl torde Förvaltningen af sjö-ärendena icke böra för framtiden upptagas såsom ett särskildt embetsverk. Hvad Lots- samt Båkinrättningen angår, bör äfven den kunna skiljas från omedelbar medelsförvaltning på sätt förut är yttradt, och derefter utgör den en lämplig del af departementet. En förändrad organisation behöfver den i allt fall, om Förvaltningen af sjö-ärendena upphör.

För inträde i dessa förvaltningar har hittills fordrats endast kameral-examen, och då göromålen blifva än enklare, torde den mera omfattande embetsexamen icke för någon eller åtminstone endast för ett fåtal af tjänsterna blifva erforderlig. För dessa må, om så finnes nödigt, undantagsvis föreskrivas de högre fordringarne; men för de öfriga bör gälla den allmänna grunden att hafva genomgått elementarläroverk.

9:o. Då Post-Styrelsen är ett embetsverk, som om händer hafver både uppbörd och utgift och af sådan grund måste ställas oberoende af departementet, bör dock tillses, om verkets säkerhet icke fordrar en annan organisation än den, som gäller för Statens tjänstemän i allmänhet, och om icke uppbördsmännen i orterna böra anställas endast tillsvidare och mot aflöning genom provision å uppbörden samt kontorshyra.

Några särskilda vilkor för inträde i detta embetsverk synes alldeles öfverflödiga. Erfarenheten är för göromålen der den säkraste ledaren.

10:o. Särskildt torde böra anmärkas, att inom åtskilliga embetsverk kunna för vissa särskilda sysslanden fordras tjänstemän med särskild utbildning. Så kan inom ett embetsverk, der embetsexamen i allmänhet icke anses erforderlig, ett sådant prof vara nödigt för t. ex. sekreterareplatsen. I ett annat kan för vissa ärendens behandling ett juridiskt biträde vara af nöden. För dessa och dylika fall bör särskildt regleras, så att ändamålet vinnes med minsta kostnad för Staten, med afseende hvarå tiden för göromålens bestridande bör i möjligaste måtto rättas.

11:o. Utom nu nämnda embetsverk, finnas åtskilliga embetsmän, som äro anställda för vissa göromål, hvilka fordra dels en högre och framstående allmän bildning och dels särskilda insigter i vissa kunskapsarter. Med afseende å dessa anmärkes endast, att de böra ovilkorligen sättas i närmaste samband med departementena och i allmänhet frikallas från embetsexamen. Det

är föga sannolikt, att dessa tjänster ändock skola anförtros andre, än utmärkta män eller sådana, af hvilka särskilda prof behöfva fordras.

12:o. Hvad slutligen vidkommer de inrättningar, som äro afsedda för industriela ändamål, så är det i enlighet med hvad redan blifvit yttradt, ovilkorligen nödvändigt att de betraktas och behandlas, såsom om de voro tillvägäbragta af den enskilda företagsamheten. Staten kan icke utan den största orättvisa emot allmänheten ställa sig till denna i ett annat förhållande, än den enskilde egaren af en dylik inrättning, och likasom denna är skyldig att fullgöra sina åtaganden och efter allmänna grunder förbunden till ersättning, der genom vållande utan rätt våda, någon skada uppstår, så måste ock Staten underkasta sig enahanda förbindelser och medgifva deras pröfning af de allmänna domstolarne. Om denna utgångspunkt är riktig, så följer ock deraf, att dessa inrättningar icke kunna betraktas i likhet med öfrige statsanstalter, samt att tjänstemännens ställning till allmänheten och till Statsverket är en annan, än öfrige statstjänster. Denna ställning fordrar just därför en särskild reglering, och hufvudsakligen för att vinna framgång åt denna åsigt äro dessa inrättningar i denna framställning vidrörda. Derför bemärkes endast, att den allmänna embetsexamen icke erfordras för någon af de vid Styrelserna tjänstgörande, och att för visse af tjänstemännen andra prof må vara mera eller mindre erforderliga.

Såsom en följd af hvad nu blifvit anfördt, skulle de nuvarande departementen med derunder lydande embetsverk anordnas på följande sätt:

1:o. Justitie-Departementet.

Omedelbart tillhörande detta departement och utgörande delar deraf, äro:

- a) Justitie-statsexpeditionen;
- b) Justitie-kanslersemetet;
- c) Fångvårds-styrelsen;

Denna sednare utgöres af två departementet tillhörande embetsmän, af hvilka den ene är chef, samt af ett kameralkontor med en föreståndare och i öfrigt nödige tjänstemän. Af kontors-föreståndaren jemte de under honom ställda tjänstemän fordras ej embetsexamen.

2:o. Utrikes-Departementet;

Omedelbart tillhörande detta är endast

- a) Departementets expedition jemte sändebud, handelsagenter och konsuler.

3:o. Landtförsvars-Departementet;

Omedelbart tillhörande detta departement äro:

- a) Departementets kansli-expedition;
- b) Dess kommando-expedition;
- c) Chefen för militära helsovården med biträden;

Anm. Fordringarne för denna chef likasom för hans biträden bestämmas särskildt.

Lydande under departementet äro:

- a) Arméförvaltningen;

För anställning i embetsverket fordras i allmänhet ej embetsexamen, dock föreskrifves särskildt, om för någon tjänst inom verket, sådan examen skall vara aflagd.

4.o. Sjöförsvars-Departementet.

Omedelbart tillhörande detta, äro:

- a) Departementets kansli-expedition;
 b) Dess kommando-expedition;
 c) Chefen för arméens helsovård, såvidt flottan angår;
 d) Chefen för lots- och fyrinrättningarne;

Lydande under detta Departement äro:

- a) Chefen för Flottans förvaltning i Carlskrona,
 b) Chefen för Skärgårds-artilleriets förvaltning,

Obs. Skulle, vid anställd undersökning, visa sig att Förvaltningen af sjö-ärendena icke utan synnerlig olägenhet kan upphöra, bibehålles detta embetsverk, såsom lydande under detta departement, i stället för de under a) och b) sist anförde, och gäller i afseende på civile tjänstemän i alla händelser hvad, som rörande tjänstemännen i Arméförvaltningen är sagdt.

5.o Civil-Departementet.

Omedelbart tillhörande detta departement äro:

- a) Departementets kansli-expedition,
 b) Den byrå, åt hvilken uppdrages handläggningen af ärenden rörande handel, bergverk och slöjder,
 c) Statistiska tabell-kommissionen,
 d) Styrelsen för civila helsovården med biträden,
 e) General-landtmäterikontoret,
 f) Styrelsen för Allmänna väg- och vattenbyggnader,
 g) Landtbruks-akademiens förvaltnings-utskott,
 h) Stuteri-öfverstyrelsen,
 i) Stamholländeri-styrelsen,

Obs. Särskildt stadgas om fordringarne för anställning i de under *d* och *e* nämnda afdelningar. För de under *f*, *g*, *h* och *i* anförda föreskrifves icke embets-examen, men möjligen andra prof för det under *f* omförmälda.

Lydande under detta departement äro:

- a) Styrelsen för telegrafverket,

b) Styrelsen för jernvägstrafiken och

c) Styrelsen för jernvägsbyggnaderna.

Obs. Villkoren för tjänstemännens anställning vid dessa inrättningar bestämmas särskildt.

6:o Finans-Departementet:

Omedelbart tillhörande detta departement äro:

a) Departementets kansli expedition,

b) General-tullstyrelsen,

I allmänhet fordras af de dervid anställde underordnade tjänstemän icke embets-examen.

c) Skogs-styrelsen.

Anm. 1. Visar det sig vid anställd undersökning, att från Skogs-styrelsen icke utan allt för stora olägenheter kan skiljas medelsförvaltning; ställes nämnda styrelse oberoende af, men dock lydande under departementet.

Anm. 2. Fordringarne för anställning vid denna styrelse bestämmas särskildt.

Lydande under detta departement äro:

a) Kammarrätten.

Anm. För embete såsom ledamot i denna domstol fordras ådagalagda juridiska insigter; för öfver-kommissarie-tjänsterna embets-examen, äfvensom för tjänstemän på kansli-afdelningen; men för alla öfriga är icke sistnämnda examen erforderlig. För revisionsarbetet anställas i allmänhet extra-ordinarier, valde bland personer, som tjänstgjort i och vid de förvaltningar, som revideras.

b) Kammar-kollegium,

c) Statskontoret, som öfvertager Konvoj-kommissariatets göromål.

Anm. 1. Af de tjänstemän, som hufvudsakligen användas för räkenskaperna, fordras ej embets-examen.

Anm. 2. Mynt- och Kontrollverken ställas omedelbart under Statskontoret, och utgör således icke något särskildt embetsverk.

d) General Poststyrelsen.

Anm. För anställning vid detta embetsverk fordras ej embets-examen, med undantag hvad angår chefen för kansli-afdelningen och möjligen någon af hans biträden.

e) Öfverintendents-embetet.

Anm. Då från detta embete icke torde kunna skiljas medelsförvaltning, åtminstone hvad hufvudstaden angår, synes det böra bibehållas såsom ett fristående verk. För anställning dervid fordras ej embets-examen. Om andra fordringar stadgas särskildt.

7:o Ecklesiastik-Departementet.

Omedelbart tillhörande detta äro:

- a) Departementets kansli-expedition med byråerna för elementarskolorna och folkskolorna; och kunna chefer för dess byråer anställas utan att hafva aflagt embetsexamen,
- b) Kongl. Bibliothekarien med biträdande tjänstemän,
- c) Riksarkivarien med biträdande tjänstemän,
- d) Riksantikvarien,
- e) Inrättningar för vetenskaplig och skön konst.

Anm. För alla dessa fordras ej embets-examen.

Till närmare antydning af det förhållande, hvori chefen för departementet är afsedd att vara ställd till de departementet omedelbart tillhörande styrelserna, torde böra erinras, att dessa styrelser i allmänhet endast böra vara bjudande och kontrollerande, men ingalunda omedelbart verkställande, och att till följd deraf deras tillgöranden ej heller kunna blifva föremål för klagan af enskild person. Der denne anser sin rätt förnärad genom verkställigheten, bör klagomålet hänvisas omedelbart till Regeringen, till följd af grundsatsen att i besvärsmålen endast skola finnas två instanser. Så t. ex. om en trafikant anser sig för högt debiterad af en tullkammare, bör han deröfver få klaga, men hans klagan bör gå omedelbart till Regeringen, som, efter att hafva hört General-tullstyrelsen, afgör ärendet. En förfrågan hos samma styrelse af någon underlydande rörande författningens tillämpning, afgöres lämpligast af styrelsen, efter det departements-chefens mening blifvit för efterrättelse inhemtad. Deremot böra bestyren med medelsförvaltning, der sådana icke kunna undvikas, ske genom styrelsen, utan allt deltagande af chefen, och då utgör i dessa ärenden styrelsen den första och Regeringen den andra instansen. På samma sätt behandlas disciplinärmål, der de ej äro af beskaffenhet att böra till domstol öfverlemnas.

Då organisationen, sådan den nu blifvit föreslagen, möjligen skall leda dertill, att de flesta förvaltningar komma att ledas mera eller mindre omedelbart af departementena, är det ock sannolikt, att de der anställde tjänstemännen skulle ofta nog få öfvertaga chefskapen för åtskilliga styrelser. Detta förutsätter en utbildning hos dessa tjänstemän, som de i allmänhet nu torde sakna, men som måste dem beredas, och för detta ändamål torde det blifva nödigt att nämnde tjänstemän, innan de till mera framstående platser befordras, visa sig hafva med nit och allvar deltagit i arbetet hos de styrelser, som omedelbart tillhöra departementet. Härigenom uppkommer en full kompetens emellan departementets och styrelsens embets- och tjänstemän, så vidt fråga angår de tjänster inom styrelsen, därför fordras embetsexamen.

Då

Då undersökningen härefter öfvergår till tjenstemännen och deras ställning till Staten, Statsverket och allmänheten samt deras rättigheter och skyldigheter, torde det till en början böra anmärkas, att ehuru de förgångna århundradenas uppfattning af tjenstemännens ställning, såsom furstens omedelbara tjenare, ännu må utöfva en icke obetydlig inflytelse på begreppet om tjenstemännens rättigheter och deremot svarande pligter, det likväl med visshet kan antagas, att inom de nuvarande samhällena och framför allt dem, som lika med vårt land hafva fördelen af ett konstitutionellt statskick, tjenstemannen i första rummet måste betraktas såsom medborgare, åt hvilken blifvit uppdragna vissa med större eller mindre noggrannhet begränsade sysslanden i och för det allmännas tjenst. Han kan alltså icke numera, såsom fordom, anses disponera en del af den magt, som förutsättes vara en tillhörighet för Statens öfverhufvud, utan likasom den enskilde i sin verksamhet är begränsad af andras lika rätt, så är tjenstemannen ock begänsad, ehuru särskildt och i en högre grad, inom det område för tjensten, som blifvit åt denne på ett mera eller mindre direkt sätt anvisadt. Möjligen kan denna åsigt tåla någon inskränkning hvad angår den högsta statstjensten eller ledamöterna i Konungens Råd; men i alla andra hänseenden synes den berättigad till ovilkorlig tillämpning. Att denna medför inflytande nästan på alla tjenstemännens förhållande till Staten och allmänheten, undgår säkert ingen och skall utan vidare hänvisning till grundsatsen, visa sig vid den mera speciela behandlingen af de särskilda frågorna.

Den sålunda antagna utgångspunkten gör det öfverflödigt att här taga i betraktande uppkomsten och utvecklingen af de civile tjenstemännens verksamhet och området derför. Det må vara nog att erinra, att detta område i sin grund varit skiljdt från domaremagtens utöfning, då intet folkslag, som tagit första steget på civilisationens bana, saknat en domstolsinstitution, grundad på den omedvetna insigten, att samhällighetens första uppgift är att skydda den svage mot den starke, hvilken uppgift, under alla förändringar af styrelse och förvaltning, kvarstår såsom ett oundgängligt vilkor för mensklighetens bestånd här på jorden. Endast till följd af åsichter om samhällets eller rättare furstarne rättigheter; om en desse tillkommande magt, att i det allmännas förmenta intresse styra de enskildes handlingar; och om olika förbindelser för särskilda medborgareklasser, samt deraf följande företrädesrättigheter för vissa; med flera sådana föreställningar, hvilka nu enhälligt erkännas vara förvända, hafva uppkommit de invecklade förhållanden, som gjort, att den enskildes rätt inom det område, som tillhör styrelsen och förvaltningen, blifvit för honom af den vigt, att han inom detta måst fordra lika säkerhet, som samhället bort försäkra honom med hänsigt till annan rätt, vare sig till person eller egendom. Likasom häraf uppstått den särskilda

administrativa domsrätten, och likasom denna måste blifva öfverflödigt och försvinna, i mån som förvaltningen blifver enklare och rättvisare, så hafva ock fordringarne på flertalet af tjänstemännen vid förvaltningen måst ställas annorlunda än framdeles skall vara erforderligt, då inom kort i en mängd fall en särskild uppfostran för Statens tjänst icke bör blifva erforderlig. Att den jemväl bör undvikas, der det möjligen kan ske, blir tillfälle framdeles att visa; nu leder anmärkningen endast till den erinran att huru härmed än må ställas, så skola dock tjänstemännen i allmänhet anses tillhöra den klass af medborgare, som betraktas företrädesvis eller uteslutande hänvisad på hvad som vanligen förstås med själsarbetet i motsats till kroppsarbetet. Det är måhända icke för mycket sagdt, om det påstås, att den stora åtskilnad, som ansetts åtfölja dessa olika slag af den menckliga ansträngningen, hufvudsakligen vållar den rörelse, som föregår på djupet af nutidens civiliserade stater. Utan att ingå i närmare utredning rörande uppkomsten af den i ett visst stadium af samhällets utveckling ovilkorligen nödvändiga åtskilnad mellan nämnda olika slag af arbete, måste det ligga klart för en hvar, att den nya tidens hufvudsakliga olikhet med den förgångna består deri, att man nu fått full öfvertygelse derom, att kunskap och bildning kunna, utan att förminska i kraft och intensitet, väl småningom men dock i en allt större omfattning komma alla samhällets medlemmar till del, då man förut antog att dessa gåfvor kunde åt menskligheten bevaras samt stärkas och utvidgas endast genom sådana företrädesrättigheter, att de måste åt ett fåtal förbehållas. Det lider alltså icke tvifvel, att anspråken i dessa hänseenden hos de s. k. arbetande klasserna skola blifva allt större och högljuddare; och i sammanhang dermed skola stå fordringarne af en fördelning eller klassificering och gradering af själsarbetet, likasom af det kroppsliga arbetet; och för så vidt det förra delar sig i en oändlig mängd af göromål, som fordra olika kunskaper, bildning och intelligens, så skall den skarpa åtskilnaden mellan själs- och kroppsarbete mer och mer utplånas och öfvergången från det ena till det andra, både i deras verkliga inbördes förhållande och i den allmänna uppfattningen deraf, blifva mera omärklig. Denna öfvergång skall jemväl blifva naturligare och mera underlättad i mån, som äfven inom detta område erkännande lemnas åt den eljest allmänt antagna grundsats, att större kraft, än som för ändamålet fordras, icke bör användas, och deraf skall följa, en sådan gemenskap emellan själs- och kroppsarbete, att anlagen och den enskilda kraften skola uttaga sin rätt, hvar de finnas, samt att någon bestämd gräns mellan dessa olika sätt för den menckliga förmågans användning icke vidare skall kunna uppdragas, utom i de till antalet inskränkta fall, der olikheten är och måhända förblir alltför märkbar samt därför både nödvändig och allmänt erkänd.

Redan i det skick denna fråga nu befinner sig måste den komma i betraktande i två hänseenden; nemligen då det gäller att bestämma dels den tid, som en tjänsteman anses böra använda för Statens tjänst, om han af denna skall kunna påräkna lämpligt och nödigt underhåll; dels ock ersättningen för arbetet, det vill säga beloppet af samma underhåll. I begge dessa hänseenden har hittills jämförelse mellan tjänstemannen och arbetaren icke blifvit sträckt särdeles långt, men att en sådan i mera omfattande utsträckning måste medgifvas följer af det föregående och anspråken hos de skattdragande i fråga härom äro redan tydliga nog. Den ene som den andre, säges det, är arbetare och begge äro de sin lön värde; men både arbetet och lönen kunna och böra jämföras. Frågan ställer sig på grund deraf så, att den endast angår den ansträngning, som arbetet fordrar af den menckliga kraften, tillika med den tid och de kostnader, som måste uppoffras för att förvärfva de för göromålen erforderliga insigter, samt i öfrigt den intelligens, som dessa påkalla.

Med erinran i förbigående derom, att längden af arbetstiden utgjort en fråga, som i synnerhet i de industriela länderna vållat rörelser bland arbetarne och inställning af allt arbete, medgifves det obetingadt att det är en sann lycka för samhället, om hvarje arbetare kan finna nödig utkomst genom ett skäligt dagsarbete, som lemnar honom tid öfrigt för andra nyttiga sysselsättningar äfvensom för hvila. Arbetstidens inskränkning, hvad beträffar kroppsarbetet, beror dock hufvudsakligen af förhållandet mellan den lön, som arbetet kan afkasta, samt den inkomst, som för arbetskraftens underhåll är nödig. Att detta förhållande är olika i särskilda länder följer deraf, att det ena arbetet lönar sig bättre eller sämre än det andra, äfvensom samma arbete betingar olika betalning på skiljda orter; men måhända i än högre mån ställer sig förhållandet olika af den orsak, att lefnadsvilkoren och behofven äro annorlunda i länder, der klimatet medgifver samt till och med fordrar en lätt och föga kostsam matordning, samt en beklädnad, hvilken kan vara enkel och lätt köpt, då deremot klimatet på andra ställen kräver olika beklädnad för olika årstider, starkare föda, mera dyrbara bostäder samt andra utgifter för tillvaron och helsans bibehållande, som icke kunna undvikas. Den nu anmärkta olikheten kan icke utjemnas på annat sätt, än att i det mindre lyckligt lottade landet, arbetaren måste underkasta sig större ansträngning och inskränkningar, der sådana kunna göras, samt att han måste försaka en del af de fördelar, som må tillgodokomma den, som arbetar under gynnsammare förhållanden. Men om arbetarens ställning i vårt land är sådan och om han äfven framgent måste för sitt bestånd vidkännas nyssnämnda uppoffringar; så kunna väl i allmänhet de öfriga arbetare, med hvilka han mera eller mindre kan jämföra sig, ej tillmätas fördelar, som icke äro öfverensstämande med landets allmänna förhållanden. Äfven tjänstemannen måste i vårt land underkasta sig en mera ut-

sträckt arbetstid, än i de mera lyckligt lottade länderna och icke heller han kan påräkna ett hans ställning motsvarande underhåll, med mindre att hans arbete ökas, i lika mån med kostnaderna för uppehållet. Omständigheterna, samverkande, synes således leda dertill att kroppsarbetarens dagsverke bör så vidt möjligt minskas i längd, men tjänstemannens deremot ökas, intilldess begge kunna närmas till hvarandra. Om ock vissa slag af verkligt själsarbete kan anses så ansträngande att det icke kan utan kroppskrafternas och någon gång själsförmågans öfveransträngning fortsättas under en längre tid af dagen; så är detta ett undantagsförhållande, som nog gör sig gällande, men icke förändras deraf regeln, helst det oftast skall finnas, att det mera ansträngande själsarbetet just tillhör dem, vare sig befallande eller lydande, som för sina göromål icke hafva begränsad tid och hvilka i allmänhet arbeta mera än både dagsverkaren och tjänstemannen med viss indelad arbetstid.

Beträffande den olikhet, som befinnes mellan aflöningen för de olika slagen af arbete; så utan att ingå i utredning af de lätt funna orsakerna till denna olikhet, må det anmärkas, att om än det råa kroppsliga arbetet, hvarmed förstås sådant arbete, som endast fordrar användning af muskelstyrkan och det odlade förståndet, måste stå betydligt lägre än annat arbete, så är förhållandet icke detsamma, då frågan blir om sådant kroppsligt arbete, för hvars förrättande fordras konstfärdighet eller med ett allmännare ord skicklighet. Äfven insigter, ofta nog svåra att förvärfva, fordras af den kroppsliga arbetaren, och stort är antalet af de arbeten, därför påkallas en vida större intelligens, än den som är nödig för de arbeten i Statens tjänst, hvilka endast fordra kunskap, som en hvar med nu vanlig skolbildning förvärfvar inom en vida kortare tid och med endast obetydlig ansträngning. Det måste ock medgifvas, att en jämförelse mellan aflöningen för sistnämnda slag af arbeten i någon mån skett, och att på grund af en sådan jämförelse, löner för flere tjänstemän blifvit bestämda med vederbörligt afseende å den mera ansträngda uppmärksamhet och det större ansvar, som i allmänhet fordras af tjänstemannen. Grundsatsen måste dock vara i behof af ytterligare erkännande, emedan jämförelsen icke kan anses fullständig, om den ene njuter sitt uppehälle för ett halft dagsverke, då den andra för sitt får använda ett helt.

Om den grund för tjänstemännens ställning till öfrige arbetare, som nu blifvit antagen, skulle i sin allmänlighet erkännas, så följer icke deraf, att aflöningen för tjänstemannen skall nedtryckas till full likhet med den skicklige arbetarens, emedan det i detta som andra fall måste ankomma på tillgången, som ovilkorligen bestämmer, att lönen för arbete dertill tusental sig erbjuda aldrig kan vara lika hög, som den, hvilken måste medgifvas för arbete, derför endast hundratal kan påräknas, men dessutom skall med fullt fog kunna anmärkas, att åtskilliga andra förhållanden måste tagas i betraktande, då tjänste-

männens rättigheter och skyldigheter skola till sin omfattning bedömas. I första rummet kan det erinras, att så länge i det enskilda arbetet skillnaden mellan kropps- och själsarbetet bibehåller sig oförminskad, Staten icke skall förmå och ej heller för sin egen skuld kunna lägga arbetarens aflöning till grund för bestämmande af lönerna åt de tjänstemän, hvilka tagas från samma klass, derifrån den enskilde erhåller sina intelligentare biträden. Hvad som derefter förtjenar betraktande, är den redan anmärkta olikheten mellan de olika slag af arbeten, som statstjensten fordrar. Denna olikhet är så betydlig, att det med sanning kan sägas, att fordringarne på olika slag af tjänstemän äro sådana, att de alldeles icke kunna med hvarandra komma i någon slags jemförelse. Lyckligt skall det samhälle vara, der de tjänstemän, som hafva ledningen af dess styrelse och förvaltning, innehafva sin tids högsta bildning, och der de förvärfvat de särskilda insigter, som för tjensten erfordras under sådana omständigheter, att de bevarat sitt oberoende, så väl i sedligt hänseende som ekonomiskt. Om detta mål kan vinnas, så måste fördelen deraf ock vara så stor, att samhället må vidkännas de uppförelser, hvarförutan det nödiga antalet af sådana män icke kan påräknas. Redan därför måste omsorgen sträcka sig till många, och då dertill kommer, att äfven en mängd andra tjänster påkallar, om än i mindre grad, insigter och skicklighet, som icke kunna ernås utan omfattande studier och en god embetsmannauppfostran, så ställer sig i afseende på alla dessa, saken helt olika. Hittills har inom förvaltningen i allmänhet gällt den regel, att för de högsta platserna erfordras endast allmän politisk bildning, nöjaktigt ådagalagd på det ena eller andra sättet; inom den högre förvaltningen allmän humanistisk bildning, pröfvad i den så kallade kansliexamen, men till alla öfriga befattningar prof, som i afseende på den humanistiska bildningen var vida underlägset den examen, som nu motsvarar studentexamen och i öfrigt lemnade föga visshet om speciela insigter, användbara för Statens tjänst. Det märkliga är mindre den ringa omfattningen af detta sistnämnda prof, än att detsamma i verkligheten berättigat till alla tjänster i de centrala verken, hvaraf vill synas, att äfven de högsta af dessa tjänster kunnat förvärfvas, utan någon sådan speciel bildning för statstjensten, som kan grundas på något med namn af studier. I aldra sednaste tiderna har man insett det vådliga i detta förhållande; men huru har man sökt afhjelpa det. Jo, som det synes, med ett oförklarligt förbiseende af tjänstemännens verkliga intressen och med resultatet af en framtida fordran på Statsverket, som måste blifva alldeles outhärdlig, derest icke mängden af dem, som inträdt på tjänstevägen, skall höja himmelsskriande rop öfver orättvisa, för att icke säga bedrägeri. Man har visserligen medgifvit anställning i vissa embetsverk åt dem, som genomgått de allmänna läroverken, men har för de fleste fordrat en embetsexamen, som icke, utan i ovanliga fall, kan fullgöras med mindre än flera års vistande vid Uni-

versitetet. Man har ansett nödigt att tjänstemän i förvaltningen för Arméen och Fottan samt Fångvården skola hafva en humanistisk bildning nära nog jemförlig med skollärarens och att de skola hafva insigter i allmänna lagen och inom hela området för den nuvarande kamerala lagstiftningen, oaktadt endast en ringa del af dessa kunskapsämnen kan för vissa platser vara nödig. Man har gått ända derhän, att räkenskapsförare inom dessa förvaltningar, så väl som ock inom Statskontoret, skola förskaffa sig detta visserligen aktningvärda, men för dem alldeles onödiga kunskapsförråd. Så har man ock förfarit inom Kammarrätten, der en mängd göromål endast fordra praktiska insigter. Om man ock dermed velat bereda Staten tillfälle att för de högre platserna välja bland den sålunda tillskapade stora massan, så har man gått vida utöfver målet och belastat Statsverket med framtida fordringar, som omöjligen kunna fyllas, ty icke kan man föreställa sig, att desse många, som blifvit svikne i sina förhoppningar på rättvis vedergällning för den tid och den kostnad, de uppfibrat på sin bildning, skola underlåta att framlägga räkning på kostnaderna, och än mindre bör man antaga, att Statsverkets målsmän kunna tilltro sig att honorera räkningen och att betala förandet af en räkenskap eller revision af en sådan i likhet med hvad, som nu är anvisadt för en rådsplats. Det må vara förenadt med någon större eller mindre svårighet att bestämma hvilka tjänster inom de särskilda embetsverken äro af beskaffenhet att för deras fullgörande embetsexamen erfordras, men denna svårighet måste lösas, i samhällets såväl som i tjänstemännens intresse och en sådan fördelning måste utgöra en af grunderna för embetsverkens inre reorganisation.

En dylik åtgärd skall sannolikt hafva till följd en i vissa hänseenden förändrad ställning för de tjänstemän, som förrätta arbete, jemförligt med åtskilliga göromål, som åt den enskilde verkställes af dess biträden. I detta afseende kommer först under betraktande den ställning, hvari tjänstemän, med olika bildningsgrad och särskild befordringsrätt inom samma embetsverk, befinna sig till hvarandra. Det är någon gång sagdt att andan inom embetsverken icke kan vara god, om icke likhet mellan tjänstemännen finnes i bildning så väl som i rättigheter, och det torde måhända hufvudsakligen vara af denna anledning, som Kammarrätten och Statskontoret varit, om uttrycket tillåtes, nog grymma, att fordra embetsexamen för alla, som der anställas. Utan att klart fatta hvad som egentligen förstås med denna så kallade goda anda inom embetsverken, torde den anmärkning kunna vågas, att det är ganska godt, om en hvar i rätt tid inser sin plats, och att afunden onekligen finner mindre spelrum, om medvetandet ohjelpigen förer anspråken inom de rätta gränserna. För de mera berättigade blir det en nödvändighet, att tillegna sig den ofta förbisedda insigten i de mera enkla och materiela göromålen, om de vilja bibehålla sitt företräde inom verket, och icke äfventyra att deras arbeten slutligen

skola anses såsom de mindre viktiga, hvilket i många fall verkligen kan vara förhållandet. En hvar, då han sträfvat efter fullkomlighet, den ena inom embetsverkets hela omfattning och den andra inom det honom anvisade område, skall blifva för Staten så nyttig som möjligt, och ingen kan känna sig sviken i sina rättvisa förhoppningar, allenast han erhåller full betalning för det arbete han verkställt, samt billig godtgörelse för det nit och den trohet han ådagalagt. Att detta förhållande skall medföra en dålig anda, kan svårligen inses; men i allt fall är saken nödvändig och synes minst kunna falla för en invändning af så sväfvande beskaffenhet. Dessutom måste det alltid vara öppet för tjänstemän i den lägre graden, om den så skall kallas, att fullgöra prestanda för den högre graden och möjligen skall det blifva en nödvändighet att åt dem, som bereda sig för den sednare, skaffa någon inkomst derigenom, att de finna anställning inom det verk, för hvars tjänst de söka göra sig fullt användbare. Lämpligheten af en sådan åtgärd skall visa sig än större, om framdeles embetsexamen kan fullgöras i hufvudstaden

Den vexelverkan hvori tjänstemännen stå till öfriga medborgareklasser fordrar visserligen, att de förre hafva den bildningsgrad, att de i umgänget och den allmänna beröringen mellan människorna kunna intaga sin rätta plats. Om denna kunna de dock icke gå miste, då de förskaffat sig den bildning, som hädanefter väl kommer att i allmänhet utgöra det högsta målet för undervisningen åt dem, som stå utanför Statens tjänst. De kamerala tjänstemännen hafva lika litet som industriidkarne och de handlande haft någon högre bildning, och de hafva dock otvifvelaktigt utöfvat ett välgörande inflytande på hvarandra. Att detta skall fortfara och blifva för dem mera omfattande, och, om uttrycket får vågas, innerligare, är en särskild verkan af den ifrågasatta fördelningen, och förtjenar i hög grad uppmärksamhet. Det är nemligen just den omständighet, att uppfostran för den ifrågavarande till antalet vida öfvervägande delen af tjänstemännen och för de industriela klasserna blifver gemensam, som medför stora fördelar, såväl för dem begge som för samhället och Statsverket. Betydelsen och kraften af en gemensam uppfostran, som icke behöfver åtskiljas, förr än inträdet på olika lefnadsbanor föranleder förändrade sysselsättningar, är så erkänd, att denna framställning icke behöfver belastas med bevisen därför. Då Staten för behofvet af tjänstemän och den enskilde för sina behof af mera bildade biträden göra samma fordringar, blifver valet af de, för den ena eller andra sysselsättningen lämplige, på begge sidor större. De unge männen, som, osäkre om sina anlag, skola välja sysselsättningar för lifvet, blifva i tillfälle att pröfva dessa anlag. De behöfva icke i förtid göra något förhastadt steg, utan kunna ofta på en gång pröfva sin lämplighet för begge dessa olika slag af arbeten, och komma till visshet om sin rätta bestämmelse. Mången nu inkastad på embetsbanan har i årtal betviflat riktig-

heten af sitt val; men då han från sin studenttid haft medvetande om denna sin bestämmelse och, genom afläggande af kameralexamen, ställt sig i de berättigades leder, har han tvekat intilldess det blifvit för sent, att välja en annan lefnadsbana. Vanligen går en sådan förlorad på det ena eller andra sättet just därför, att han icke inom embetsverket funnit det rätta utrymmet för sina anlag. Det är visserligen sannt, att en sådan utgång ofta beror äfven af åtskilliga andra omständigheter, hvilka framdeles skola omförmälas; men ingen skall neka, att om Staten icke onödigtvis uppställer särskilda fordringar, der sådana icke behöfvas för tjensten, utan nöjer sig med den allmänna skolbildningen, der denna är tillräcklig för tjenstens bestridande, så skall antalet af dem, som i afvaktan på utkomst i Statens tjenst gå miste om sin framtid, högst väsendtligen förringas. Då Staten och de enskilde kunna utbyta tjenare skola de blifva få, som icke finna anställning, och om det får gälla såsom en naturlag, att alltid några skola misslyckas, skall antalet af dessa minskas redan därför, att de täflande icke bilda två särskilda klasser utan en gemensam, och lika mycket därför att de alla, för att lyckas, hafva två utvägar och icke endast en.

I öfrigt består mellan de olika medborgareklasserna en vexelverkan, som äfven kan visa mindre goda sidor. Så kan ett öfverdrifvet njutningsbegär, som af särskilda omständigheter utbildas hos den ena klassen, icke undgå att utföva ett större eller mindre inflytande på lefnadsvanorna hos de andra, och en icke särdeles aflägsse lycklig period för rörelsen stegrade onekligen fordringarne i detta hänseende hos tjänstemännen. Eftergiften för dessa fordringar var till en del nödvändig, men borde ej hafva skett utan förändring i organisationen. Såsom den verkställdes bidrog den till upprätthållande af ett lefnadsätt, som snart befanns i strid med det helas välbefinnande, och industrimännen fingo i sin tid bära följderna af den frestelse de beredt. Om det icke kan förekommas, att de högre embetsmännen använda af sin aflöning mera, än önskligt är, för sina lefnadskostnader, så är detta icke så mycket att beklaga, som att den stora mängden af tjänstemän skall anse sig lika berättigad att tillåta sig mera förfnade, om än i sig sjelf oskyldiga lefnadsvanor. Ju flera af dem, som dertill frestas, desto större är olyckan, och att en sådan frestelse ligger närmare till hands, om de alla betrakta sig lika berättigade, ehvad sysselsättning de än hafva, är obestriddigt. Då arbetet hvarken är eller kan vara lika, och då aflöningen ej heller bör vara det, synes det följa af sig sjelft, att de olika graderna intaga olika platser i samhället. Det hela skall snarare vinna än förlora derpå, och tjänstemännens inverkan på öfriga medborgareklasser skall derigenom blifva vida mera mångfaldig och mångartad samt således i det hela större. Detta skall utgöra en ytterligare anledning att såvidt sådant kan ske

ske genom bestämmelser om och rörande tjänstemännen, inverka på det allmänna lefnadssättet, och att vidtaga dylika bestämmelser i syftning att föranleda sparsamhet och hushållning. Grundsatsen skall ock visa sin användbarhet, då fråga blifver om tjänstemännens pensionering.

Det har redan i det föregående funnits nödigt att yttra något i anledning af Grundlagens stadgande i 36 § Regeringsformen att civile embets och tjänstemän i allmänhet äro oafsätlige och ej heller kunna utan egen ansökning till andra tjänster flyttas, och det har blifvit erinradt, att denna föreskrift icke kan afse de personer, som anställas vid Statens industriela företag. Om desse sistnämnde är i detta afseende icke vidare att säga; men deremot torde det med fog kunna ifrågasättas, huruvida en så allmänt bjudande regel, som den Grundlagen uppställer, verkligen är med det allmännas fördel öfverensstämmande. Att den måste efterleivas så länge den finnes, hindrar icke undersökning om den bör förändras; och, med åberopande af hvad i sådan syftning här ofvan blifvit omförmäldt rörande anledningen till stadgandet och verkan af detsamma för rättstillståndets bevarande samt den förändrade uppfattning af frågan, hvartill den sednare tidens reformer i statsskicket böra berättiga, torde det kunna antagas, att saken i så måtto kan anses förenklad, att tjänstemännens oafsätlighet numera bör betraktas endast från synpunkten af de fördelar eller olägenheter, som denna anordning för Staten och Statsverket medförer. Detta betraktelsesätt innebär dock icke allenast frågan huruvida förvaltningen med mera säkerhet och trygghet kan lemnas åt oafsätlige, än afsätlige tjänstemän, och om Statsverket icke måste underkasta sig ökade utgifter genom högre aflönningar, derest tjänstemännen blifva afsätlige, utan äfven, såsom följd af frågans utsträckning i sistanförda hänseende, spørsmålet om tjänstemännen sjelfve må anses bättre belåtna med det närvarande förhållandet, då säkerheten för utkomsten anses motväga anspråket på stigande förvärf i mån af ökade insigter och vexande erfarenhet. Då vissheten om förvaltningens säkra och jemna gång i allt fall utgör hufvudsaken, må det i första rummet erinras att Styrelsen, om den tillerkännes rättigheten att afsätta alla tjänstemän, lätt nog kan förledas att på flera än ett sätt begagna denna rätt för politiska syften, och att i mån som det parlamentariska styrelsesättet vinner insteg, denna frestels skall kunna leda derhän, att en ministèrförändring medförer ombyte af förvaltningspersonalen, derigenom ärendenas säkra gång på ett vanskligt sätt äfventyras, hvaremot just under sådana förhållanden embetsmannens oafsätlighet verkar derhän, att ministèrförändringar kunna försiggå, utan någon märkbar rubbning i afgörandet af de vanliga förvaltningsärendena. Men om af detta skäl oafsätlighet bör förbehållas alla de tjänstemän, som till följd af sina innehafvande platser egentligen hafva förvaltningens ledning om händer, så gäller

detta alldeles icke om den större mängden af underlydande, som endast hafva sysselsättningar, visserligen viktiga, men alltid af förmän kontrollerade. Såsom skäl för desse sistnämnde tjenstemäns oafsätlighet, synes egentligen kunna anföras, hvad som ofta blifvit sagdt, att sjelfständigheten i en sådan ställning är nödig för att försäkra deras sjelfständighet, såväl inom det dem anvisade verksamhetsområde, som i utbildningen af deras individualitet, eller såsom det vanligen heter, deras karakterer. Att detta skäl kan ega sin vikt, må icke förnekas, ehuru det är svårt att medgifva, att tjenst, som icke är förenad med oafsätlighet, skall medföra karakterens nedsättande, men saken har i allt fall en annan sida, då det måhända nog ofta visar sig äfven hos tjenstemannen en likgiltighet för tjenstens fordringar, som gör att dessa väl icke helt och hållet åsidosättas, men likväl vårdas på ett alltför otillfredsställande sätt, utan att dock tjenstemannen därför kan ställas under åtal. Någon gång framträder ock olämplighet för en tjenst, ehuru en annan väl skulle kunna skötas, men huru härmed än sig förhåller och om ärendena än så mycket lida genom en tjenstemans oförmåga att på lämpligt sätt gå till mötes förmäns och kamraters billiga anspråk i den ömsesidiga oundvikliga beröringen, så skall han dock kunna trotsa på sin oafsätlighet. Att afgöra på hvilken sida olägenheterna kunna vara störst, må vara svårt, och någon förhastad ändring bör därför icke ifrågakomma, men då det i allt fall finnes tjenester af den beskaffenhet, att innehafvarne anses afsätlige, såsom länsmansbefattningarne, och andre, derifrån förflyttning visat sig vara en rättighet, den Styrelsen, antagligen i Statens intresse förbehållit sig, utan afseende på hvad Grundlagen derom stadgar, så måste det väl medgifvas, att så många skäl tala för en ovilkorlig eller vilkorlig pröfningsrätt för Regeringen och Representationen att särskildt gemensamt bestämma de tjenester, hvilkas innehafvare böra anses oafsätlige, att den allmänna regeln i Grundlagen bör gifva rum för ett annat stadgande, som medgifver en dylik pröfningsrätt. Först derefter kunna lämpliga och välberäknade föreskrifter lemnas för beifran af fel i tjensten, och genom dylika föreskrifter skall väl ock i det närmaste kunna förekommas alla missbruk af den magtfullkomlighet, som kan anses åtfölja rättigheten att från tjensten skilja den försumlige eller otjenlige tjenstemannen. Intilldess denna förändring inträdt, torde dock några mera bestämda stadganden om tjenstemannens ansvarighet vara nödvändiga ock äfven af Grundlagen medgifvas. I detta hänseende synes det böra lemnas åt hvarje embetsverk att döma till varning och suspension, samt stadgas, att den som undergått sistberörda bestraffning må af Domstol dömas från tjensten. Naturligtvis skall klagan öfver sålunda ådömd suspension vara medgifven. De högre embetsmännen böra dock ansvara endast inför Domstol, så vida de icke enligt 35 § Regeringsformen äro afsätlige.

I sammanhang med den sist behandlade frågan står den om sättet för tjänstemännens antagande. Äfven i detta afseende åberopas, beträffande de vid Statens industriella företag anställde tjänstemän, hvad som redan blifvit anfördt. De öfrige måste väl tills vidare antagas genom fullmägt, eller konstitutorial, allt efter som de stå endast under Domstols- eller jemväl under embetsverkets diciplinära myndighet; men icke desto mindre synes det böra medgifvas Konungen, att i särskilda fall tillämpa nämnda handlingar efter omständigheterna, så att befordringen icke afser en bestämd tjänst, utan endast befattning inom visst embetsverk, och i en viss grad, äfvensom att göra ovilkorligt förbehåll om sådana förändringar i regleringen och tjänstgöringen, att icke den enskilde tjänstemannen genom orimliga anspråk kan, såsom nu ofta visat sig vara fallet, lägga hinder i vägen för tillämpningen af nödiga omfattande reorganisationer; ett missbruk af tjänstemännens förmenta ställning, som icke längre må tillstädjas.

Rörande öfriga villkoren för tjänstemännens antagande synas allmänna regler icke kunna uppställas. Dessa villkor måste vara olika för särskilda tjänster och i det föregående är vid hvarje embetsverk anmärkning gjord, der särskilda bestämmelser företrädesvis visat sig nödiga, och förslag till dessa framställt, under förutsättning att der sådan anmärkning saknas, embetsexamen skall i allmänhet utgöra ett villkor för erhållande af tjänst inom de ifrågavarande embetsverken. Likaledes åberopas, såsom i viss mån hithörande, hvad som blifvit särskildt anfördt om förpligtelsen för tjänstemännen i Departementenas kansliexpedition att egna sig åt tjänstgöring inom de centrala embetsverken.

Ehuru många tjänstebefattningar äro af den beskaffenhet att aflöningen för dem måste regleras särskildt, utan afseende på de allmänna grunderna för denna reglering, och oaktadt en sådan särskild reglering särdeles erfordras för de vid Statens industriella företag anställde tjänstemännen, för hvilka aflöningen måste stå i ett närmare förhållande till de förmåner, som tillgodokomma enskildes lika beskaffade biträden, kunna dock för aflöningen af Statens öfrige tjänstemän vissa allmänna grunder bestämmas. Denna aflöning bör hvila i första rummet på fordringarne för tjänstens erhållande, vidare på villkoret af oafsättlighet eller afsättlighet, och i öfrigt på den insigt och erfarenhet, tjänsten påkallar och det ansvar den medför. Men dessutom synes det med Statens och tjänstemannens lika stora fördelar vara öfverensstämmande, att vissa tjänstemän, som hafva göromål, hvilka äro med hvarandra likartade, icke åtskiljas i grader, utan att den förmån, som den högre graden med deremot svarande förhöjd aflöning är afsedd att medföra, beredes dem genom en förhöjning i mån af tjänsteåren, hvarigenom, der gradskilnad icke betingas af göromål, som föranleda en förändrad ställning till förmån och underlydande, tillfälle erhålles att behålla vid samma sysselsättning den dervid vande tjänstemannen,

utan att förbise hans rättvisa anspråk på erkännande för ådagalagd arbetsamhet samt visadt nit. Sannolikt skall till ömsesidig båtnad för Staten och tjänstemännen denna grundsats kunna följas vid de flesta af de tjänster, hvartill mera uteslutande höra debitering, uppbörd, förvaltning af penningar och förråder samt redovisning och revision. Derigenom uteslutes icke helt och hållet gradindelning mellan dessa tjänstemän, men denna kan utan orättvisa inskränkas till det antal, som ovilkorligen påkallas af göromålens inbördes förhållande. För andra tjänster, der i allmänhet den lägre utgör en förberedelse till den högre, är deremot detta aflöningssätt icke lämpligt, utan der måste aflöningen bestämmas efter de ofvan uppgifna allmänna grunderna; dock kan äfven för några af desse tjänster med rättvisa fastställas högre aflöning för de äldre inom samma grad, men denna förmån synes böra åtfölja platsen och icke personen, på det att sträfvandet efter den högre tjänsten, der anlag för densamma finnes, icke må i förtid förslappas. Då Staten bör af de ifrågavarande tjänstemännen fordra en grundlig bildning, både allmän och speciel, måste lönerna äfven i första graden vara så beräknade, att en billig ersättning kan påräknas för beredelsekostnaden, och att Staten kan i sina tjänstemän finna värdige tillämpare af dess författningar, med förmåga att följa behofvet af förbättringar i mån som detta framträder, samt lämplige att af den ledande politiska tanken användas vid utarbetande af de nya stadgar, som kunna behöfvas.

Om aflöningen för tjänstemännen kan fastställas enligt allmänna grunder och med tillämpning af dessa på det nogaste bestämmas, så är detta icke fallet med tjänstemännens befordringsrätt. Måhända skulle det kunna påstås, att en sådan särskild rättighet icke bör erkännas, men om ett sådant erkännande lemnas eller ej, kan vara alldeles ligkiltigt, emedan denna rätt uppbäres tillräckligt af den allmänna rättvisans fordringar. Det är ock därför, som den blifver af dubbel vikt för Styrelsen, som i intet fall får lemna nämnda fordringar ur sigte, och som derjemte i befordringsrättens ändamålsenliga handhafvande har ett mäktigt medel att förskaffa sig duglige tjenare och bereda sig allmänt erkännande för omtanke om Statens väl och för opartiskhet mot alla och en hvar. En riktig uppfattning hos Styrelsen häraf torde ock vara det enda säkra medel att befordringarne skola utfalla med rättvisa och till det allmännas båtnad, ty förgäfves skall man söka att uppställa reglor för befordringarne utan att i hög grad äfventyra Statens rätt och bästa. Grundlagen har i detta afseende tillgjort hvad som kan göras, och derutöfver torde man svårigen kunna komma. Man kan endast begagna hvarje tillfälle, som erbjuder sig att lägga en hvar, som vid befordringar har någon talan, på hjertat, att icke genom ett lättsinnigt eller orättvist utöfvande af denna rättighet förspilla de stora fördelar, som densamma, rätteligen handhafd, innebär för Staten och dess tjenare. Möjligen skall dock den så kallade ancienniteten kunna finna

något särskildt erkännande inom kretsen af de tjenster, der hufvudsakligen fordras vana vid göromålen, likasom något jemväl skulle kunna stadgas, rörande det inbördes förhållandet vid befordringar till sistnämnda tjenster, som kan uppkomma emellan dem, som endast äro berättigade till dessa, och öfrige sökande, hvilka hafva en mera omfattande kompetens, enär det icke gerna kan förnekas desse sednare, om de finna sig otjenlige till platser af mera magtpåliggande beskaffenhet, att söka de mindre viktiga tjensterne. Att här närmare ingå i denna mera underordnade fråga, torde dock vara så mycket mindre nödigt, som reglorna göra sig sjelfva, då det vederbörligen aktgifves på nödvändigheten att icke från Statens tienst afskräcka de till stort antal behöflige tienstmän, af hvilka embetsexamen icke fordras.

Sedan lång tid tillbaka har det erkänts såsom ett behörigt anspråk för de civile tienstmännen, att, då de blifvit uttjente, efter afskedstagande af Staten erhålla pension. När detta anspråk först framträdtt skulle väl kunna utredas, dock medgifva icke omständigheterna att en undersökning härom nu företages. Måhända kan sådant äfven vara likgiltigt; men af vikt skulle det nog vara, om det kunde utrönas huruledes anspråket kunnat tillvinna sig ett så allmänt erkännande, då likväl andra talrika tienstmannaklasser finnas, som icke hafva någon sådan ovilkorlig rätt och för hvilka den väl någon gång blifvit påyrkad, men aldrig erkänd, åtminstone icke i den utsträckning, som för de civile tienstmännen. Det är sagdt att det erkända anspråket grundas på Statens ställning till tienstmannen, som skulle vara lika med husbondens till tjenarens, men denna grund kan icke vara tillräcklig, enär husbonden i vårt land icke har en sådan förpligtelse emot sin tjenare, om det än med tillfredsställelse måste erkännas, att han ofta frivilligt öfvertager den. Om nu än detta icke sker i medvetandet, att han aflönat sin tjenare illa, samt att han sålunda icke satt honom i tillfälle att spara för den tid, då tienstmen måste lemnas, och måhända ej heller gifvit honom nödiga anvisningar och råd, för att genom besparingar bereda sig en bekymmerfri och derjemte oberoende ålderdom; så kan ett sådant förfarande å den enskildes sida icke gerna utgöra grunden för Statens förbindelser; och detta så mycket mindre, som af samma grund Staten skulle hafva en lika förbindelse mot alla tienstmän, och som det vill synas jemväl i samma grad, hvilket icke är förhållandet. Det särskilda erkännande, som tillgodokommit de civile tienstmännens anspråk, har alltså sannolikt någon annan grund, och om denna utan ledning af nu icke tillgänglig utredning skall sökas; så ligger det icke aflägsse, att i den tienstmännen gifna försäkran om oafsätlighet jemväl söka anledningen till medgifvandet af det ytterligare anspråket af pension för dem. Vid första blicken skall detta synas såsom en orimlighet, men vid närmare undersökning skall det visa sig, att sedan oafsätligheten blifvit utsträckt ända derhän, att det berodde på tienstmannen att

behålla tjensten, äfven sedan han befanns mera eller mindre oförmögen att nöjaktigt fullgöra tienstens fordringar, någon annan utväg icke ansågs användbar att förmå honom till frivillig afgång, än att för detta ändamål erbjuda honom en pension. Endast sålunda synes någon förklaringsgrund finnas därför, att den civila tjensten, som utan att taga i anspråk synnerlig kroppsansträngning, kan hjälpligen förrättas, mera eller mindre illa, företrädesvis ansetts berättiga till full pension, och att sådan tienst, dertill fordras fulla kropps-krafter, icke tillerkänts samma förmån, samt att denna förmån ej heller tillgodokommit andre tienstemen, hvilka utan all gensägelse behålla sina tienst, äfven då de äro alldeles oförmögne att dem bestrida. Då dessa sistnämnde måste sätta vikarier i sitt ställe har man nöjts dermed och möjligen icke ansett det löna mödan att söka blifva dem qvitt. Om denna uppfattning icke är oriktig, så synes den allmänna föreställningen om behörigheten af pensionsrätten hafva sin egentliga grund i svårigheten, att uppdraga någon viss gräns mellan det nöjaktiga och det otillfredsställande fullgörandet af den civila tienstens fordringar i allmänhet, äfvensom i slappheten af kontrollerna öfver tienstens behöriga fullgörande; och så vidt icke andra grunder finnas, synes anspråket i sin helhet stå på en vacklande fot. Det må dock medgifvas, att äfven andra omständigheter kunnat medverka till den nuvarande uppfattningen; ehuru icke heller dessa synes stödja sig på en sådan allmänt giltig grund, att deraf kan hemtas särdeles bidrag till förklaring af företeelsen. Bland dessa omständigheter intager den särskilda uppfostran och utbildning, som den civila tienst, fordrat, säkerligen det första rummet; och nekas kan det icke att i mån som denna utbildning verkligen påkallar, att utöfver den allmänna elementarbildningen förvärfvas, antingen humanistisk bildning i högre grad, eller ännu mera special-kunskaper och fackstudier, hvilka kräfva längre tids ansträngningar, deraf skola uppstå rättvisa anspråk på särskild godtgörelse. Men att denna bör sträcka sig längre än till ökad betalning för det arbete, som på grund af de förvärfvade insigterna förrättas, synes endast kunna medgifvas under den förutsättning att dessa insigter och kunskaper icke kunna tillgodogöras på annat sätt, än genom användning i Statens tienst, för hvilken de således uteslutande skulle vara beredde. Detta har ock i många fall varit händelsen och det är måhända af sådan orsak, som den speciela uppfostran för statstjensten sedan densamma för tienst, funnits användbar och blifvit använd, ansetts berättiga till underhåll, äfven efter det den icke kan åstadkomma ett fullgiltigt arbete. I mån som Staten kan afstå och afstår från en dylik speciel uppfostran för statstjensten, skall anspråket, så vidt det hvilar på denna grund, inskränkas. Ett annat skäl torde finnas i Statens rätt att bestämma boningsorten för tienstemen, hvarigenom kommunerna varit nödgade att upptaga desse inom sig. Af denna anledning torde å kommunernas sida hafva uppstått det anspråk,

att icke blifva betungade med underhåll åt tjänstemännen, sedan de tagit afsked; och möjligen har äfven därför pensioneringen af de talrike civile tjänstemännen haft så lätt att vinna allmänt erkännande. Det kan vidare vara det ringa beloppet af aflöningen, som gjort det till en allmän mening, att de civile tjänstemännen icke kunna aflägga något för ålderdomen; men om så vore, skulle man icke kunna förklara, att denna allmänna åsigt icke gjort sig gällande i afseende på tjänstemän, som äro än sämre aflönade, och dessutom skulle en sådan mening icke kunnat vara särdeles gammal eller djupt rotad, emedan det kända ordspråket, att kronans kaka är liten men dryg, otvifvelaktigt var en sanning, ända intill dess tryckfriheten, bland andra fördelar, medförde äfven den, att tjänstemännens inkomster icke äro andra än sådana, att en hvar kan göra sig reda för dem. Det är ock från den tiden, som löneförhöjningar blifvit ifrågasatta och beviljade, och fråga kan verkligen vara, om tjänstemannens aflöning i allmänhet nu är sådan, att det ringa beloppet deraf kan utgöra en hufvudsaklig grund för pensioneringen. Om nu denna fråga besvaras jakande, så uppstår dock det spörsmål, om det icke är bättre, både för Staten och tjänstemannen att aflöningen ökas, mot det att pensioneringen försvinner och detta spörsmål torde väl förtjena någon närmare belysning. Det må då till en början anmärkas, att det icke kan vara i Statens intresse att öka lönen, utan visshet att tjänstemannen verkligen afgår, då han blifvit uttjent, och att det således icke kan blifva fråga om en anordning af nyssnämnda beskaffenhet, utan i sammanhang med en bestämmelse om skyldighet för tjänstemannen att afgå vid viss ålder, eller under andra förhållanden, som göra honom oförmögen att sköta tjänsten. Under förutsättning af sådana bestämmelser, skall Staten, eller rättare samhället, sannolikt kunna påräkna högst väsendtliga fördelar, derest tjänstemannen för utkomsten på ålderdomen ställes i beroende, icke af en pension, utan af sin egen omtanke och sparsamhet under tiden för hans verksamhet. Det är redan förut taladt om den vaxelverkan, som eger rum emellan tjänstemannaklassen och de öfriga medborgareklasserna, och att denna vaxelverkan är af ett mäktigt inflytande på de allmänna lefnadsvanorna skall ingen förneka. Om tjänstemannen har det tryggande medvetandet, att han, äfven sedan han icke kan vara verksam, erhåller underhåll af det allmänna, saknar han anledning att göra sig reda för den första grunden för all hushållning, som är den att alltid utgifva mindre än inkomsten. Han utträder i och med detsamma ur kretsen af de arbetare, som omedelbart bidraga till kapitalbildningen, och rigtningen af hans tanke- och handlingssätt blir från ekonomisk och således äfven från statsekonomisk synpunkt skef. I mån som hans inflytelse på statsmaskinens gång är stort, skall hans uppfattning och hans förfarande, der detta beror af den förra, blifva vådlig i allt hvad som angår de allmänna penningeangelägenheterna. Men om faran i detta hänseende icke

anses vara sannolik eller betydlig, så skall deremot det exempel, han lemnar hela sin omgifning erkännas vara af så mycket större inflytelse och omfattning. Så vida det må anses vara en olycka, om samhällets medlemmar icke i allmänhet bemöda sig om sparsamhet och hushållning, så skall tjenstemännens pensionering ock medgifvas lemna ett icke oväsentligt bidrag till denna olycka.

Hvad angår tjenstemannens egen fördel af utbytet utaf pensionen mot en annan reglering, som sätter honom i tillfälle att sjelf sörja för behofven på ålderdomen, så torde det väl blifva svårt att vinna hans bifall för den åsigt, att hans ställning skall derigenom förbättras, men möjligen kan en sådan uppfattning förr eller sednare göra sig gällande äfven hos honom. Om hans lön är så beräknad, att den innefattar, utöfver hvad den eljest skulle utgöra, ett tilläggsbelopp, som är tillräckligt stort, att bereda honom medel att i befintliga försäkringsanstalter betinga sig en lifränta, motsvarande den pension, hvarpå han eger anspråk, så är han försäkrad om samma förmån, som pensionen skolat medföra. Men fördelen af ett sådant tilläggsbelopp är i sjelfva verket vida större, emedan den kan användas på många olika sätt, allt efter som den enskildes särskilda förhållanden kräfva, så att den, som har en förmögenhet, hvilken skyddar hans ålderdom mot brist, kan med större fördel, än den vilkorliga lifräntan medgifver, tillgodogöra sig beloppet. Dessutom skall tjenstemannen sjelf göra största vinsten, om genom en sådan reglering hans sinne tidigt föres till omtanken på framtiden och möjligen skall han just derigenom kunna ledas till en sådan inrättning af sin hushållning, att äfven af lönen kan besparas något för ålderdomen.

Så länge det icke finnes en på erkänt goda och pröfvade grunder inrättad anstalt för lifräntors meddelande, är en sådan åtgärd, som nu blifvit ifrågasatt, icke lämplig, och Staten skulle visserligen begå en orättvisa, om den ville undandraga sig pensioneringsbördan, innan en dylik anstalt blifvit tillvägabragt under garantier, som förtjena obetingadt förtroende. Men just därför måste en sådan inrättning eftersträfvast, och Staten skall ingalunda förbise sitt intresse, om anstalten ställes så att den är öppen för alla och en hvar, och att till en början Staten sjelf betalar för tjenstemännen i mån, som deras anspråk på bekvämlighet, på grund af högre tjenst och förändrade lefnadsvanor, kunna anses billigen ökade. Tjenstemannen skall sannolikt å sin sida, söka att bidraga till förbättring af sin framtida ställning genom egna insatser, så vidt detta sätt att tillgodogöra sig vunna besparingar, öfverensstämmer med hans enskilda förhållanden. Något lämpligare medel att göra rättvisa mellan de tjenstemän, som icke kunna afsättas, och andre Statens tjenare, hvilka kunna skiljas från sina befattningar, kan svårigen utfinnas, emedan desse sednare då lika med de förre få förmånen af en beredd pension för den tid, de varit i
Statens

Statens tjenst. Det skall ock blifva mera lätt, att till de afsättlige hänföra alla dem, som böra vara det, då de icke gå miste om en fördel, som redan är intjent, utan tillgodonjuta den just i mån som detta skett. Om de icke kunna fortsätta inbetalningarne så kommer naturligtvis lifräntan att minskas; men så bör och kan det vara stäldt, att denna äfven i värsta fall icke helt och hållet förloras. Huruvida Staten genom en sådan reglering i verkligheten må komma att göra större penningeupoffringar, kan genom lämpliga förslagsberäkningar med någorlunda säkerhet utrönas; men äfven om någon ökad utgift drabbar Statsverket, så bör dock planen icke öfvergifvas, derest utgiften icke skulle vara allt för betydlig, enär de öfriga fördelarne synas vara så väsendtliga, att vinsten deraf för tjänstemännen och samhället knappt nog kan öfverskattas. Om denna framställning i öfriga delar vinner något afseende, så torde äfven hvad nu blifvit anfördt i sin tid underkastas den pröfning, som kan leda till förslaget förkastande eller frambärande till ort och ställe som vederbör.

Intilldess en sådan anstalt, som den ofvannämnda kan komma till stånd och befria Staten från pensionsväsendet samt ändock bereda tillfälle att hålla tjänstemannaklassen fullt tjenstbar, måste pensioneringen fortgå. Den kan äfven under tiden göras ändamålsenligare både för Staten och tjänstemännen, derest sådant genom enklare stadganden kan åstadkommas, men en fullständigare och mera omfattande förändring af pensionsväsendet bör icke ske förr, än det visat sig otjenligt eller olämpligt att begagna den ofvan föreslagna utvägen för Statens befriande från pensioneringen. Utan att vidare ingå i detaljerna af pensionsgrunderna, derest någon förändring i de nu gällande likväl anses under tiden böra ske, torde dock kunna anmärkas, att en närmare undersökning af skälen för anspråken på pension, sådana de här ofvan blifvit anförde, sannolikt skall leda dertill, att pension endast kan beräknas såsom underhåll åt den afskedade, och att den således visserligen bör stå i ett rättvist förhållande till de lefnadsvanor, som åtföljt tjänstemannens ställning i samhället, men ingalunda gälla såsom en godtgörelse för hans mera eller mindre värderika arbete under tjenstetiden, hvaraf följer, att de högre lönerna endast i ringa mån kunna inverka på pensionens belopp, så snart bestämmelser vidtagits, som tillåta att pensionen icke erfordras såsom ett medel att köpa tjänstemannens afträde från tjensten.

Af den ställning, som tjänstemännen vid Statens industriela företag måste intaga, då de aflönas i likhet med enskildes biträden, med lika beskaffade eller motsvarande insigter, synes det uppenbart, att de icke kunna göra anspråk på pension af Statsverket, under de därför nu bestämda vilkoren. Om Staten under någon annan form skall bidraga att försäkra dem mot brist, efter det de blifvit uttjente, som ofta torde inträffa långt förr än öfrige tjänstemän, är en särskild

fråga, som äfven af nyss anförda grund i hela sin omfattning, fordrar särskild behandling. ⁶⁶Den är dock lätt löst, om den föreslagna allmänna lifränteanstalten kommer till stånd, och det hopp torde man kunna hysa, att detta sker så snart, att frågan om annan pensionering af tjänstemän vid de ifrågavarande nyligen tillkomna inrättningarne alldeles icke behöfver komma till pröfning, med undantag möjligen för dem, hvilka förut varit anställda vid andre tjänstebefattningar, som åtföljts af pensionsrätt.

En särskild fråga, som för embetsverken och tjänstemännen är af icke obetydlig vikt, torde icke böra förbigås, emedan inflytelsen af dess lösning i sanning är större, än man i allmänhet synes föreställa sig. Den afser rättigheten för tjänstemannen att på en gång innehafva flera befattningar, hvilken rättighet förut varit medgifven till den utsträckning, att den kunnat anses såsom en del af systemet för tjänstemannens utbildning och aflöning. Det vore orätt om man ville påstå, att icke något kan sägas till förmån för detta system, och det bör till och med medgifvas, att i vissa fall tillämpningen kan vara nödvändig eller åtminstone riktig, samt att den kan i något speciellt afseende böra betraktas såsom regel. Icke destomindre är det dock i allmänhet ovilkorligen nödvändigt att förbjuda innehafvandet af flera tjänster. Det kan vara nyttigt, att den extra-ordinarie vid första inträdet i Statens verk eger tillfälle att göra sig hemmastadd med göromålen i flera än ett af dem, och att från en mera praktisk synpunkt bedöma sin lämplighet för det ena eller andra. Äfven sedan han inhemtat det rent formela af sysselsättningarne, kan det vara godt för honom att göra sig bekant med förhållandet mellan de olika göromålen och att så vidt det må vara honom tillåtet, lemna det biträde, som skaffar honom insigt om ärendena och gör honom skicklig att öfvertaga dessa på eget ansvar, då tillfälle gifves till erhållande af förordnande. Om han lyckas att till denna punkt bringa sin ställning i flera embetsverk, så skall han derigenom bereda sig en öfversigt öfver ett större område af olika men dock likartade göromål, hvaraf han ofelbart skall draga någon nytta, då han en gång vinner fast anställning, äfven om denna inskränkes endast till ett embetsverk. Men om extra-ordinariens ställning i detta hänseende kan vara fördelaktig för honom och hans framtida användning, så har den ock sina betydliga skuggsidor. Den tillfälliga, oregelbundna och på flera håll splittrade verksamhet, han sålunda underkastar sig, gör att han endast ganska långsamt inhemtar hvad som kallas maskineriet i de embetsverk, der han tjänstgör; och om han än blifver fullkomligt förtrogen först med det formela och småningom äfven med det reela utaf den lägsta tjänstemannagradsens sysselsättningar, så kommer han sällan till något sådant deltagande i de öfriga göromålen, att han om dessa kan vinna någon kännedom af värde. Med undantag för de extra-ordinarier, som kunna användas för direkt biträde vid dessa sistnämnda göro-

mål, såsom tillförordnade notarier vid Styrelsens protokoller är detta i allmänhet förhållandet. Med en sådan insigt inträda de slutligen såsom ordinarier i ett embetsverk. Sällan kunna de underlåta att mottaga den första lediga plats, som erbjudes, oaktadt de måhända skulle finna sig vida mera passande för ett annat embetsverk, der de äfven genom tjenstgöring förvärfvat sig befordringsrätt, men de våga icke låta gå sig förbi. Det är nu som deras sträfvan skall blifva att fortgå på den beträdda banan; och visserligen skall det genom arbete och nit snart lyckas dem, att förvärfva en verklig kännedom om göromålen inom verket, samt bereda sig förordnande till näst högre platser och sålunda göra sig brukbare, småningom på alla ställen; men derföre gifves ett vilkor eller det, att icke allenast deras tid, utan ock deras håg och sinne mera uteslutande egnas åt det område af göromål, som de sålunda i hela sin omfattning vilja lära känna. Sker icke detta, så blifver i sjelfva verket deras utbildning redan för den nästa platsen vida sämre, än den de såsom extra-ordinarier kunnat för den första graden tillägna sig. Om såsom det ifrågavarande systemet fordrat och hittills vanligt varit, tjenstemannen i första graden fortfar att tjena såsom extra-ordinarie i andra verk, så skall han för att bibehålla sig der, nödgas önska, att med möjligaste ringa arbete komma ifrån göromålen vid den ordinarie tjensten. Han skall fullgöra dem, må vara ordentligt och pligttroget, men icke skall man kunna vänta mera af honom, än mindre begära det. Han måste söka tid för sina extra-ordinarie göromål, och då dessa oftast äro sådana, att de förrättas på samma tid, som egentligen tillhör den ordinarie tjensten, så är det ju alldeles klart att, undantagsfall oberäknade, icke någon tid blifver honom öfrig att intränga i göromålen inom det embetsverk han redan tillhör, utan att han endast småningom och ganska långsamt skall kunna göra sig beredd för den närmast högre platsen, men icke alls för dem, som stå deröfver. Nu kommer härtill, att en på samma gång börjad tjenstgöring i flera verk ofta medför nära nog liktidig befordran i två eller flera. Naturligtvis begagnas tillfället, om det är tillåtet, att i tvänne emottaga första gradens tjenst, och dermed följer ansvarig tjenstgöring i båda samt en oro vid förrättandet af göromålen i det ena, att något kan åsidosättas af tjenstens fordringar i det andra; och huru skall då någonsin sinnet och hågen kunna vändas till omfattande af andra göromål, än dem, som äro för handen. Då sedermera befordran vinnes i ettdera embetsverket till tjenst, som fordrar måhända mera tid eller större ansträngning, så blir det alldeles omöjligt att gå vidare, så länge tjensten i det andra verket bibehålles, och om de tvänne tjensterna gifva tillsammans högre aflöning, än en sådan tjenst i högre grad i någotdera verket, som icke tillåter flera tjensters förenande, så blifver det alldeles för mycket att fordra, att tjenstemannen skall åtaga sig större förpligtelser och underkasta sig större ansträngning samt ökad ansvarighet. på samma gång som han vidkän-

nes minskning i sina inkomster. Långt förrän saken kommer på den punkt har, med ganska få undantag, den tjänsteman, som fått två tjänster, gjort klart för sig att han icke kan sträfva högre än till andra gradens tjänst, och utan att nu taga i betraktande den ålder, hvartill han då vanligtvis hunnit, kan med temlig visshet antagas att de fleste i denna ställning skola lemna åsido alla bemödanden att göra sig duglige för högre platser och nöja sig att fullgöra hvad som fordras för de tjänster de innehafva.

Efter denna, måhända nog vidlyftiga framställning af de olägenheter för tjänstemannen och hans utbildning, som rättigheten att innehafva två tjänster medför, torde det vara öfverflödigt att omständligt visa skadligheten deraf för den obehindrade gången af göromålen och mången gång för allmänheten, hvars betjenande åligger embetsverket och företrädesvis de lägre graderna.

Men om af dessa skäl innehafvandet af tvänne tjänster i allmänhet icke må tillåtas, så finnes deremot i åtskilliga embetsverk tjänstemän anställde endast för vissa göromål, hvilka antingen fordra ringa tid, eller ock kunna ordnas så att tjänstemannen icke behöfver vara på embetsrummet. I sednare fallet kan ändock ofta åtskilligt af hvad som blifvit anfördt mot två tjänsters innehafvande vara på honom tillämpligt, och han bör således endast efter särskild pröfning tillåtas besörja mera än en tjänst; men i förra fallet, synes det böra vara honom obetingadt tillåtet att använda sin tid på det för honom mest fördelaktiga sätt, och hans tjänstgöring, der viss tid deraf ändock måste bestämmas, fastställas med afseende å möjligheten för honom att bestrida andra göromål. Men också bör aflöningen rättas derefter, så att det icke, såsom hittills ofta varit spordt, säges att denna ovilkorligen skall bestämmas efter graden, och att han skall hafva hela sitt underhåll af tjänsten, om än denna är inrättad endast för tillfälligt biträde åt styrelsen, hvilket lemnas någon gång blott då det särskildt påkallas. Af denna eller nära likartad beskaffenhet äro många flera tjänster, än man i allmänhet föreställer sig, och i förbigående må det anmärkas, att i synnerhet i landsorterna Staten har många tjänstemän, som hafva lön för en anställning, hvars åliggande af flere dertill tjenlige med nöje skulle fullgöras ofta mot ett ringa arfvode. Det heter äfven om dem att de skola lefva af tjänsten; men detta är orätt både mot Statsverket och de med dem jemförlige arbetare. Företrädesvis inom Post- och Tullverken samt föräldsförvaltningen torde denna anmärkning hafva tillämpning.

Det är ofvan redan yttradt om de extra-ordinarie tjänstemännen åtskilligt rörande deras utbildning, som eljest i vissa delar bort finna plats då slutligen äfven deras ställning bör komma under närmare betraktande. Med åberopande af detta, för så vidt det angår extra-ordinariernes ställning i allmänhet, skall uppmärksamheten i första rummet fästas vid den tröstlösa belägenhet, hvori extra-ordinarierne sig befinna. Deras ställning har alltid varit vansk-

lig, men den blifver af helt naturliga orsaker dag från dag sämre, i synnerhet om icke de utvägar, som ofvan blifvit anvisade, begagnas för att förekomma, att en stor mängd af aspiranter för Statens tjänst bildas, hvilka uteslutande äro anvisade på detta medel för sin utkomst. Om detta deremot sker, om Staten för den stora mängd göromål, der endast vanlig skolbildning fordras, nöjer sig med tjänstemän, tagne ur den bildade klassen, som gemensamt förser samhällets öfriga likartade behof, så skall i icke obetydlig mån förhållandet för de extra-ordinarie blifva bättre, emedan det då skall visa sig, att många hafva nog energi och spänstighet i sinnet, att icke utöfver en viss rimlig tid använda sina kraftigaste och bästa år, för att under ett föga intelligent arbete afvakta en tjänst med en aflöning, som under tiden ofta nog kan dem af enskilde erbjudas. Intilldess sådant sker, men ännu mera, om det icke sker och om Staten således icke nödgas att för bibehållande af de kraftigaste karaktererna göra något väsentligt till förkortande af extra-ordinariernes pinotid, så måste desse unge män lida mera nu än förr. Det förhåller sig nemligen så, att näringsfriheten och andra reformer i likartad syftning undandragit de lönlöse tjänstemännen den källa, hvarur de för 40 à 50 år sedan hemtade för sin utkomst medel, som ofta kunde jämföras med ordinarie-lönen och icke sällan gingo derutöfver. Visserligen har denna näringskälla icke ännu sinat ut och kommer icke att göra det helt och hållet, om än förestående förenklingar i beskattningen och låneanstalternas sammanförande med mera dylikt gör det för landsorten mera öfverflödigt nu än förr att begagna kommissionärer i hufvudstaden; men i alla fall, och än mera om framdeles en prokuratorsinrättning kommer till stånd, skola extra-ordinarie mer och mer kringskäras i sina bemödanden att, jemte uppvaktningar i embetsverken, finna sysselsättningar, hvaraf de kunna hemta sin utkomst under den långa väntans-perioden. Det måste således för dem nu tillgöras något mer, och botemedlet, ehuru det icke kan blifva fullt tillfredsställande, måste sökas dels i organisationen, och dels i förhöjda arfvoden, der sådana tjenligen kunna användas, hvarför anslagen för dessa utgifter böra tillmätas med någorlunda rund hand.

Såsom en tänkvärd förändring i den nuvarande anställningen af extra-ordinarie kan ifrågasättas rättighet för embetsverken att icke antaga flere, än som der kunna finna sysselsättning. Nog skall en hvar medgifva, att det ligger i samhällets intresse, att icke unge män användas hufvudsakligen till dagliga ofta fåfänga förfrågningar om de kunna få något arbete, men å andra sidan vill det synas, att de som underkastat sig speciela kostnader och använt lång tid till förberedelse för inträde i embetsverken, skulle finna sig gäckade, om de, efter att hafva fullgjort prestanda, kunna afvisas, då de endast begära att få arbeta för att lära, och lika vådligt skulle det kunna vara för Staten, om icke för de sökande sjelfve, derest de nyssnämnde, som försett sig

med större kompetens, skulle vara ovilkorligen berättigade till anställning, men icke de öfrige, enär desse derigenom snart skulle helt och hållet uteblifva och embetsexamen komma att blifva villkoret för all statstjenst. En medelväg måste sökas; och den synes kunna läggas så, att alla, som fullgjort prestanda för inträde i embetsverken, böra der såsom extra-ordinarier vinna anställning, men utan ovilkorlig rätt till erhållande af sådant arbete, derför betalning lennas; men att det deremot förbehålles vederbörande att efter billighet och rättvisa fördela nämnda arbete emellan dem, som anses nödige och väl egnade för verkets tjenst, samt att helt och hållet från detta arbete utesluta dem, som pröfvas med större fördel för sig och samhället kunna söka andra sysselsättningar.

Såsom regel bör i öfrigt gälla, att allt arbete, som icke frivilligt öfvertages och på särskild begäran tillhandahålles, skall betalas, med undantag möjligen af det, som förrättas under någon kort tid af den första tjenstgöringen. Då ordinarie tjänstemän anvisa åt extra-ordinarier sådant arbete, som de förre sjelfve böra förrätta, skola de ock vidkännas skyldigheten att betala det; och för de göromål, som äro afsedda att af extra-ordinarier verkställas, skall betalning utgå från Statsverket. Endast till sådant ändamål samt tillfälligt understöd vid sjukdomsfall får statsanslag användas. I sammanhang härmed bör bestämmas, att ingen ordinarie tjenst inrättas egentligen för renskrifning, utan att detta sysslande förbehålles extra-ordinarierna, för att, der sådane icke finnas, komma tillgodo andre, som med sådant arbete sig sysselsätta. Der närmare vilkor för rättigheten att till användning och fördelning disponera medlen pröfvas nödiga, lära sådana komma att bestämmas.

Efter det sålunda allmänna grunder blifvit angifna för organiserande af tjänstemännens arbetstid, indelning med afseende jemväl å tjänstemännens förhållande till hvarandra inbördes och till öfriga medborgareklasser, afsättlighet eller oafsättlighet, öfriga vilkor för deras antagande, aflöning, befordringsrätt, pensionering, rättighet att hafva flera tjänster samt slutligen de extra-ordinarie tjänstemännens ställning, torde det vara så mycket mera öfverflödigt att i särskilda punkter upprepa hvad i hvarje del ansetts antagligt och utförbart, som tillämpningen, derest den nu kunde ske, skulle i mera än ett hänseende erfordra än närmare bestämmingar. Hvad som deremot torde såsom ett bestämdt yrkande kunna och böra framställas, är,

att för de embetsverk, der embetsexamen icke behöfver utgöra vilkor för alla tjänster, en föreskrift måtte lennas, uppdragande särskildt de tjänster, för hvilka sådan examen erfordras, och särskildt de öfriga.

Denna fördelning utgör grunden för den inre organisationen af en stor del bland embetsverken; och af den beror antingen omedelbart eller medelbart de särskilda vilkoren för afsättlighet eller oafsättlighet, aflöning, befordran och

pensionering. Då i öfrigt det erforderliga jemväl blifvit nämndt, vidkommande tjänstemännen vid Statens industriella företag, torde framställningen kunna bringas till afslutning, dervid vidlyftigheten jemte de öfriga onekliga bristerna torde påkalla några ord till ursäkt. Ämnets svårighet och lika mycket den omfattning, som ansetts böra gifvas åt framställningen och som äfven påkallats af frågornas inre sammanhang, hafva gemensamt och i förening med sistnämnda omständighet kraft mera tid och omsorg för den formela behandlingen, än andra omständigheter medgifvit att deråt egna; men då de åsigter, som en, längre tider afbruten, men ändock flera gånger återkommande, sysselsättning med dessa ämnen, framkallat och fostrat, syntas böra framläggas för den pröfning, de kunna finnas uthärda eller ock för att indirekt bidra till lösningen af den vigtiga frågan, så har sådant skett, trots alla de betänkligheter, som det ofulländade i formen framkallat och utan allt anspråk att hafva träffat det rätta.

I öfverensstämmelse med komité-betänkandet af den 29 Juni 1822 visar den skedda utredningen, att fristående embetsverk endast böra bibehållas för förvaltning af allmänna medel, af beskattningsverket, af Statens fasta egendomar samt förråder; att förvaltningsverken icke böra utöfva domaremagt och att de till näringarne, allmänna hushållningen och den inre ordningen hörande frågor, så vidt de på förvaltningsväg afgöras, böra från Konungens Befallningshafvande gå till Regeringens omedelbara afgörande. Ännu möta dock för genomförande af denna organisation hinder, hvilkas förbiseende sannolikt skulle ådraga den närvarande generationen allt för stora uppoffringar. Hindren måste derfor i stället undanrödjas, men de äro af den beskaffenhet, att detta kan ske visserligen snart nog, men då endast på det sättet, att arbetet understödjes af allas goda vilja och förenade ansträngningar. Om saken icke sålunda med samlad kraft gripes an, skall den endast småningom framskrida; och i ovissheit huru härmed kan gå, torde det vara rättast, att under tiden afhjelpa de hufvudsakligaste bristerna och för sådant ändamål antaga de grunder för embetsverkens organisation och ombildning i öfrigt, som nu blifvit föreslagna. Men om detta sätt att gå tillväga skall lemna någon utsigt till framgång, så måste Representationen förfara annorlunda än som skett de förra gångerna, saken berott på dess pröfning. Frågan får icke ånyo upplösa sig i en underdånig hemställan, vare sig om en komité eller om de nådiga Propositioner i ämnet, hvartill anledning kan pröfvas för handen. Det bör tvärtom vara slut med alla andra komitéer, än dem vederbörande föredragande kan föranstalta inom och mellan embetsverken, med bestämda uppdrag och noggranna begränsningar. För sin del bör Riksdagen fatta beslut om de allmänna grunderna för embetsverkens organisation, och begära derifrån utgående Propositioner, med förbehåll att, endast der ovilkorliga hinder för tillämpningen skulle anses ådagalagda. Propositionerna må uppställas på annan grund, som då särskildt underkastas pröf-

ning. Endast genom ett sådant tillvägagående skall saken kunna befordras till verkställighet.

På grund häraf föreslås:

att Riksdagen för sin del måtte besluta de centrala embetsverkens ombildning och för denna antaga de här ofvan i 8 punkter uppställda grunder, samt embetsverkens indelning och ställning till departementena i öfrigt i enlighet med det förslag, som jemväl här ofvan finnes infördt; ävensom de bestämmelser rörande tjenstemännens ställning till Staten, som i denna framställning blifvit utvecklade samt särskildt den grundsats, att inom samma embetsverk olika kompetensvilkor kunna föreskrivas för särskilda tjänster; och att Riksdagen ville hos Kongl. Maj:t anhålla om nådiga Propositioner, innefattande fullständiga förslag till embetsverkens organisation och tjenstemännens ställning, grundade på det beslut, i dessa ämnen, som Riksdagen för sin del fattat, och afvikande derifrån endast i det fall, att ovilkorliga hinder mot tillämpningen af samma grunder, kunna anses ådagalagda.

Detta förslag torde af Riksdagens Andra Kammare medgifvas åtminstone den behandling, att detsamma öfverlemnas till ett tillfälligt Utskott. Genom den utredning frågan sålunda erhåller, skall den nuvarande Riksdagen komma derhän, att det må blifva tydligt, att framställning om saken är nödvändig och att det skall utrönas, om en i hufvudsaken riktig uppfattning ligger till grund för förslaget. Om saken icke denna riksdag skulle komma längre, så ernås dock det, att Riksdagens Herrar Ledamöter kunna under mellantiden intill nästa Riksdag finna sig föranlätne taga ämnet i den närmare skärskådan, som betingar en lefvande öfvertygelse, och derigenom skulle ock vinnas en säker borgen för frågans ändamålsenliga lösning, om den åter bringas å bane vid Riksdagens sammanträde nästa år.

Stockholm den 29 Januari 1867.

A. W. Björck.

N:o 134.

Af Herr **J. Rundbäck**, *angående åtskilliga ändringar i Bankoreglementet med hänsyn till den finansiella förlägenhetens afhjelpande.*

Redan vid sistlidna riksdag framlade undertecknad för dåvarande Rikets Ständer ett förslag, innefattande en utredning af och en framställning om, huru den för landtmannen tryckande penningeförlägenheten skulle i någon mån kunna afhjelpas. Detta förslag, liksom flera andra i samma syfte, tillvann sig visserligen icke dåvarande Ständers bifall; men denna utgång af frågan afskräcker mig emellertid icke, då tidsförhållanden och penningställningen synes vara svårare, ej bättre, att ännu en gång och med större förhoppning om framgång upptaga och till nuvarande Representation framställa enahanda förslag, om huru nödig tillgång till passande förlags- och rörelsekapital måtte landtmannen beredas.

Om angelägenheten häraf torde icke behöfva mycket ordas, helst penningekrisens förfärliga verklighet, orsak och verkningar äro allt för väl bekanta, och då känd sak är så god som vittnad torde en vidlyftigare argumentation härom vara desto mindre af nöden, som jag föreställer mig, det en hvar villigt erkänner, att penningebristens afhjelpande är en fråga, som intager första rummet på dagordningen vid innevarande riksdag.

Med anledning häraf torde jag kunna inskränka mig till att här, under åberopande af och hänvisning till den utförligare af mig i samma ämne vid sistlidna riksdag inom Bonde-Ståndet väckta motion, N:o 49, endast vördsamast föreslå och hemställa,

det Riksdagen måtte besluta, att allmänna diskontfonden, som nu utgör 9,600,000 R:dr, genast eller så fort ske kan måtte ökas med 2,400,000 R:dr; och vidare, att berörda fond om möjligt sednast inom 1868 års utgång än ytterligare måtte förstärkas tills den blifver 18,000,000 R:dr.